

7011.3.241.

N. A. KALANAKOV

ՇԱԱՆ ԱԼՍՏԻՆ ՏՔՈԼՈՐԻՆԱ
ՕՂՐՈՒ ՏԻԼԻՆԻՆ
ՍԵԲՆԻԿ

ԳՐԱՄԱՏԻԿԱ ԼԱ ՔՐԱՎՈՍԻՏԱՆԻՅԱԶԻ

ՄՐԵԴՄԻՆ ԵԿԻՆԻ ՇԵԼԻ

ak.
коп.

30

Perer.
Переп.

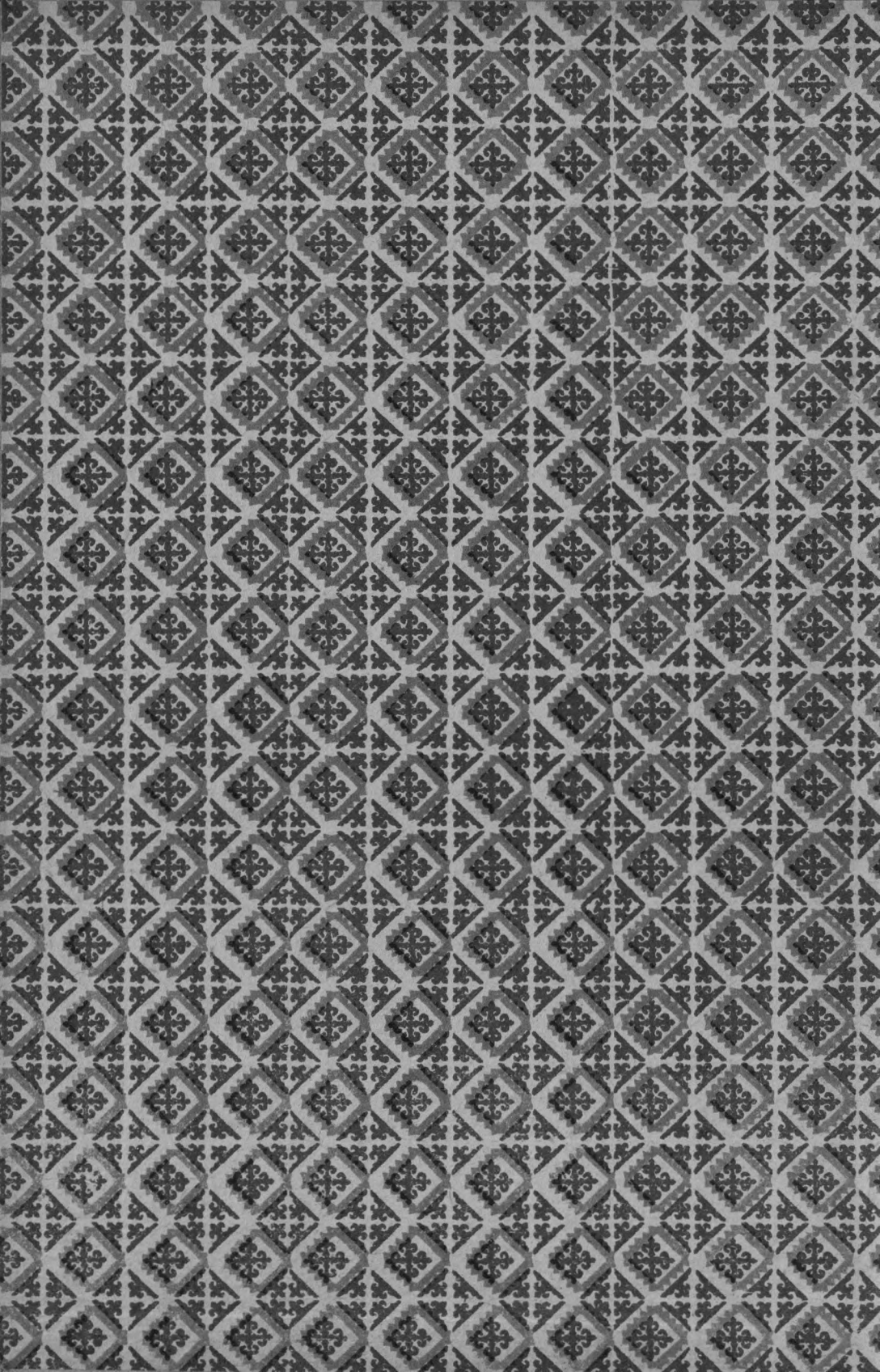
ak.
коп.

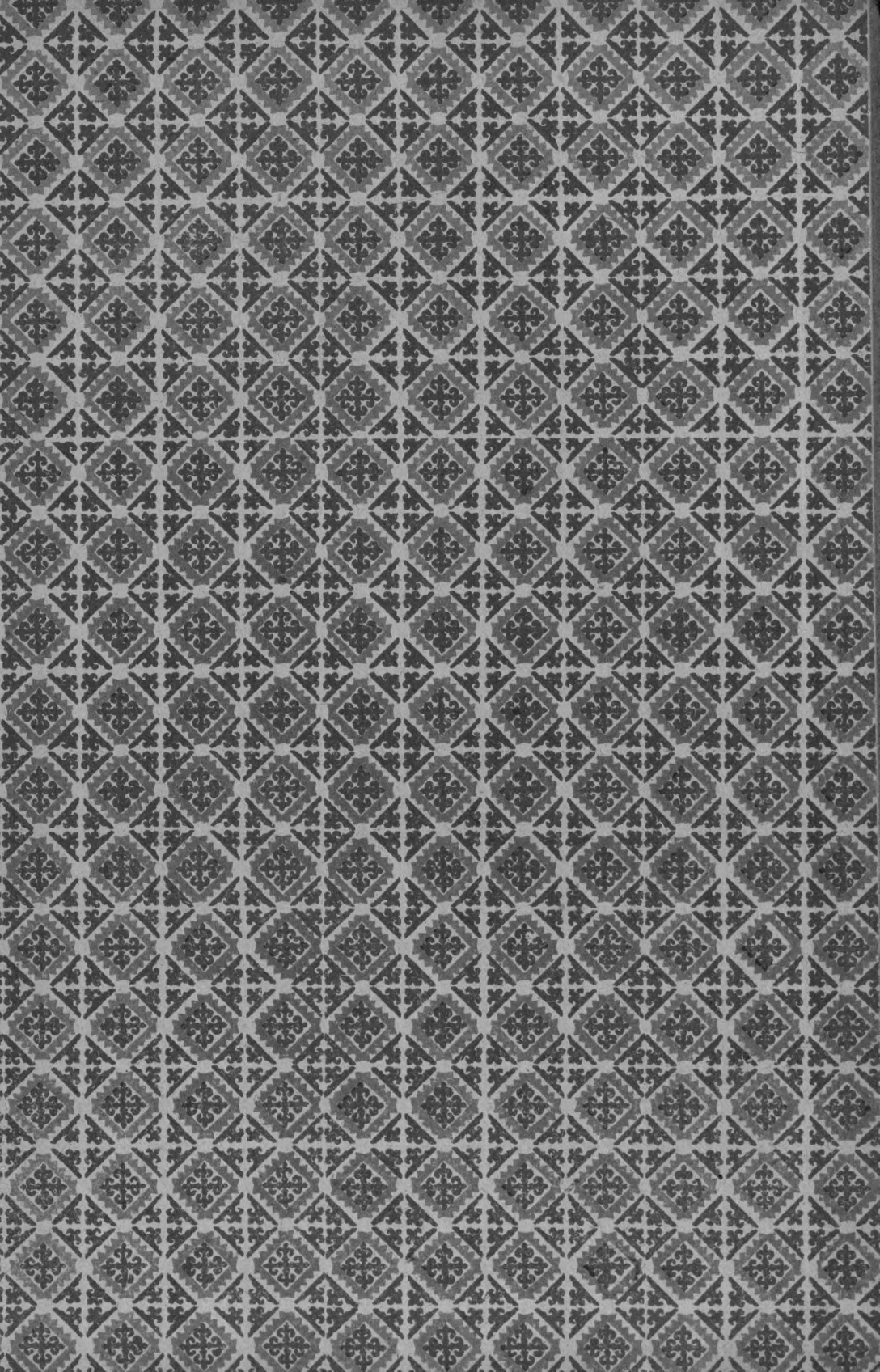
35

Ваазь
Цена

1933 Շ. ՆՈՎՈՏԻԲԻՐ ՕԳԻԶ ՆԱՏՅՈԼՅԳԻ.

1000

1000

Алт.

3-370

N. A. KALANAKOV.

ՇԱԱՆ ԱԼՍՏԻՆ ՏՔՈԼԸՐՆԱ

ՕՂՐՕՒ ՏԻԼԻՆԻՆ

ՄՇԵՆԻԿ.

ԳՐԱՄԱՏԻԿԱ ԼԱ ՔՐԱՎՈՒՍԻՏԱՆԻՅԱԶԵ

ՄՐԵԴՄԻՆԻ ԵԿԻՆԻ ՇԵԼԵ

Կըն-վաճի՞Ց ՏԻՎ. ԿՐԱՅ.ՕՆՕ-ՆՅՈՒ. ՆԱՎԵԴՈՒՅՑԻՅԻՆԻ ՆԱՄԵՏԻՏԵԼԻ
ՆԱՐՈՐՈՅՏԻՅԻՆԻ ԿԵՐԻՔ ՇԵՐՏԵԳԵՆ

Գ.Ս.Բ. Վ ԼԻՏԻՐ

Շ. 1933 Գ.

ԱԿՏ ՈՒՐ 666

ՆՈՎՈՏԻԲԻՐ ՕԳԻՆ ՆԱՏՅԵԼՅԻԳԻ 1933

Н. А. КАЛАНАКОВ

УЧЕБНИК

ДЛЯ ОЙРОТСКИХ ШКОЛ ВЗРОСЛЫХ
ГРАММАТИКА И ПРАВОПИСАНИЕ
ВТОРОЙ ГОД ОБУЧЕНИЯ.

Утвержден Зам. Зав. КрайОНО т. Запорожским
Настоящий учебник издан по заказу Центрального Комитета Нового
Латинизированного алфавита при президиуме ВЦНК РСФСР.

Ответредактор—И. Н. Аргоков.
Рецензенты: Е. В. Ананьев С. М. Критский.
Техредактор—В. Кобяков.
Тираж 3000. Объем 3½ п. л.
Печатных знаков в одном печ. листе 33600.
Формат 62×94 1/16
Сдано в производство 27/VI-33 г.
Подписано к печати 16/VII-33 г.
Новосибирск. Т/л. № 1 ЗСКПТ. Заказ № 1899
Уполкрайлита А № 161 от 27/VI-33 г. ОГИЗ № 847.

Baştarıkъ glavazь.

Канайда сьн вичиир керек.

Bicik viciir tušta vi çurıkta канайда көргискен, анайда отurar керек.

Bicik viciir tušta typ-tys cike otur. Oturarda arkañ oturgыştьñ beline tijip turzьñ. Oturgыştь stoldьñ çañьna mьñajda turgьs: oturgыška oturgan kiziniñ saancagajь oturgыştьñ beline tijip turzьñ, kolь deze stol kьgьna tijip turzьñ. Buttarьñdь çurukta көргискен aajьñca turgыzьp al. Bicik viciir tušta, belinđi vөkcөjтpө. Çañьs vazьñ-la eñilip turzьñ. Şak koldь өrө көdirerge belen volzьñ dep, рускань epter tut.

Tetradka bicikti kanajda bicilir.

Tetradtın ucun santimetrge völip al. Bøligen çerden ötkire bicibe. Bøligen çerin ystinen ała ucuna çetre cijy-le temdekter salgan.

Bicikti rucka-la cernila-la bici. Karandaş-la bici-be. Tetradt seberle.

Linejkelerdin ortozyla kanajda bicijtenin körgizip salgan.

Kolhozto.

Kolhozto traktor bar.

Traktor turgen syrip çat.

Maşina işti çeniltip çat.

Bicikti çoldop, typ tynaj edip bici. Baştarқында bukvalardь eki coldıñ ortozına kozь edip, tьnajda bici:

Çarko aş salaru başaldı.

Kolhoztoqolar çer syrip turu. Kovalarda.

iş kajnar çat.

Ekinci glavazь.

Tөstiң yzigi.

BAŞ

BAŞСЬ

BAŞСЫLAR

BAŞСЫЛАРДЫҢ

Baş degen sөstө bir yn var dep açaарьgar. Başсь degen sөstө eki yn var. Başсылar degen sөstө yc yn var. Başсылардың degen sөstө төрт yn var.

Bu sөstөrdi yndenip кьсьрьgar. Başсь degen sөsti ajdarьвьста, bistiң oozьвьс bir katap acьlat. Başсь degen sөsti ajdarьвьста, oozьвьс eki katap acьlat. Başсылar degen sөsti ajdarьвьста, yc katap acьlat. Başсылардың degen sөsti ajdarьвьста, oozьвьс төрт katap acьlat. Oozьвьс acьлар-la saььп ajtkan bөliginde, bir ynnen kirip çat.

Sөstin кандь-ла bөligine yn kirip turgan bolzo, ol bөlikti sөstin yzigi dep ajdarьвьс. Sөstө канча yn var bolgoььп, ol sөstө anca yзык voloz.

Ku-ra-gan, ka-du, ka-ra, sa-ras, ta-ka, ky-rek, to-go-lok.
Bu төмөн ajtkan statjanьң sөstөrin yzikterine tirelep bөlip salьgar.

Kalaptu çuu.

Kaan başkaruzь volgon. Bıjlar, bıjler çoktular la ortondordь kьstap turdь. Olordьñ kyc-terin çip turdь. Kol kyci le çatkandar neme volbosto, kaan la vaj başkaruzьn cactь. Sovet başkaru tuttь. Sovet başkaru kol kyci le çatkandarga volьştь. Ajdarda, burzujlar Sovet başkaru la çuulaştь. Ol çuu tuzьnda көp neme yreldi. Kanca kizi өltirtti. Çe Sovet başkaru akalap cьktь. Emdi ol çaңь çyrim vydirip çat.

1 zadaca. Çolgo vatpaj turgan sөstөrdi өskө çolgo көcirer.

Bir yndi çolgo artьrgьzarga da көcirerge-de çarabas.

Baza sөstinь yzikeriniң ortozьnda eki tabьş turgan volzo, olordь eki yzykke vөlip ijer kerek.

Kөcireten primerleri: yy-re-dy, uu-lak, vor-sьk, өg-kө, tar-va-gan, ko-jon, ka-ram, tutak, çal-ku, aj-gьr, çoon-mo-jьn.

2 zadaca. Bu төmөн ajtkan sөstөrdi көcirer çerlerine tire turgьzьr temdekteger.

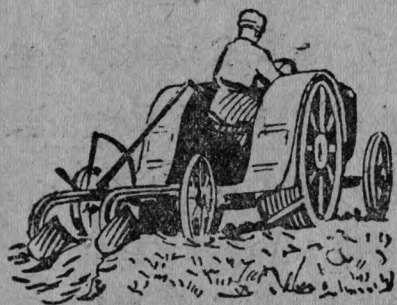
Tire turgьzьr temdekteer sөstөri bu:

Komsomol, mөrөjci, tumcuk, kyrtuk, kajьk, tajtak, kojon, vaşcь, çogьkcь, mergenci, aducь, komьrgaj, vaştьk!

Усinci glavazь.

Еrmek.

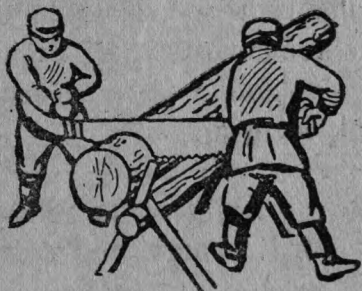
3 zadaca. Ең vaştap traktordьñ usиrьna, neni ajtkanьn vicip aьgar, onьñ kijninde ancь kiziniң usиrьna, neni ajtkanьn vicip aьgar, adakь usunda odьn kezip çatkan ulus-тьñ usиrьna, neni ajtkanьn vicip aьgar.

Toormoş kesklep çat.

Traktor-la çer syryp çat.

Aңсы кизи мытык адыр çat.

4 zadaca. Ең ваатар ваатаркы җуруктың исурың виси́р алы́гар, оны́ң кижинде екнцы җуруктың, калгансызында уснцы җуруктың исурына айткань, виси́р алы́гар.

5 zadaca. Ең ваатар кизи исурына айткань, виси́р алы́гар, оны́ң кижинде мал исурына айткань, виси́р алы́гар.

Кизи келди. Ат киштеди. Емеген вичик кысырды. Уж мөөрөди. Уулчак ојноды. Киске

maaradъ. Къзьсак кө-
ktөndi. Buка vustadъ.
Өвөгөн мытык ар-
сьдъ.

6 zadaca. Aş tyziminin usuryň sanaala voýgardyň şy-
yltegerdi sös Iө ajdygar. Onъ vicip aýgar. Biciirin çaan
bukvadan vaştagar, usynda deze tocko turguzygar.

Ajudyň usuryňa sanaala, voýgardyň şyultegerdi anajъp
ok vicip aýgar.

Aajlu vaştu ajtkan, ol emeze vicip salgan sös-
tөrdi ermek dep ajdatan. Ermektiñ usuna tocko tur-
guzatan. Kandъj-la ermek çaan bukvadan vaştalatan
ucurlu.

7 zadaca. Bu ermekterdi vicip aýgar. Bozotkon sөzin
vaza keliştrip viciger, olordъ spravkadan aýgar.

*„Къзыл Altaj“ dep kolhozto kыранъ
. . . . syryp çat.*

Maşina kycin çeniltip çat.

*Aştyñ tyzymi syrgeninenç
terenç syrgende, çakşь volъp çat.*

Attъ ajdavaj sula-la azra.

*Ujdy aru saa. Aru syttenç көp
. . . . volъp çat.*

Ujdyñ tilinde volъp çat.

*Ujdy azra. Ajdarda
көp syt berer.*

Bozotkon sostiņ, spravkazь: tajьs, traktor-lo, kiziniņ, kənəkkə, kamcь-la, oi, sarču, sydu, čakşь.

8 zadaca. Bu ajtkan ermekterdi spravkadan səs alьp, usьna çetre viciр alьgar.

Уyrencik . . . (neni edip çat).

Кисьjak . . . (neni edip çat).

Buga . . . (onь-la nevolьp çat).

Куyk . . . (neni edip çat).

Koj . . . (neni edip çat).

At . . . (neni edip çat).

Комьсць . . . (neni edip çat).

Spravka: ojnop çat, maарap çat, agьp çat, usьp çat, kişter çat, уyrenip çat, куyk-ter çat.

9 zadaca. Bu təməп viciген statjanь kьсьgala, onь ermekterine vəlip saьgar. Onьң kijninde tetradkagarga kəciрip, viciр alьgar. Tockonьң kijninde çaan vukva-la viciгер. Çaan vukvalarьп sol çanьnda salgan.

B Vicikti çarьk turanьң icinde viciir, kьсьgar kerek viciк viciir kьсьgar tu-
Ç zьnda stolgo tys otur, çatkanca viciк kьсьgva kəziң yelbes kursaktь icken
K tarьj viciве de kьсьgva da kursaktangan soondo çarьm da caska amьrap alar
E kerek eңir vuyumkujde viciк kьсьg-va ujuktaarьпнң aldьnda 15-20 minut
U aзыndra viciк viciirin, kьсьgarьп tokto-
dьp sal.

10 zadaca. Eder izi *9 zadacanı* izindij.

Кырань ару uren-le yrende.

К Кырань чакшь uren-le yrendeer ke-
А rek aru uren аш tyzimin kedirip çat
С cacatan uren kozьr da tiry de voloton
У ucurlu чакшь-da yrenniң cövin arlap
salatan yrendi çonnyң амварьна-la sa-
А лыр северлеер argазь var arulagan чакшь
yren-le кыра yrende syreen аш vyder
У koomoj yrenneң чакшь аш tyzimin sa-
кьва.

11 zadaca. Bu statjanь кьсрала ермектерине вөлір
ij. Опың kijninde көçіріп вiсi. Көçіріп вiсiнде, тоқолор
турғыс. Тоқолордың kijninde çаан вukва-la вiсiр тур.

Усinci glavазь.

Өs attu sөstөrdi çаан вukва-la вiсiiri.

12 zadaca. Bu statjanь көçіріп вiсiр алығар. Kizinin
адьн, өвөкөлөрin вiсigen çаан вukваларьн сiйу-le темдекте-
гер.

Bu ермектерди көçіріп вiсiр алығар. Çаан вukвалу çer-
лердиң адына бир сiйудең вiсiger.

Bis brigadanьң ващсьзьна Aduun Sakьnov-
ть tudьp aldьвьс. Brigadaa Tokno Kudacьn
kirdi. Bistinь brigadada Makьş Todomoev iş-
tenip çat.

Kızilerin ađın  v k zini  aan bukva-la viciiten.

13 *zadaca*. Sler yuencikterdin ađ,  olyn viciip alygar.

Biciir k rgyzy:

1. *Oroj Kataşev.*
2. *Kara  amanuulov*
3.
4.
5.

14 *zadaca*. Bu statjany viciip alygar. Gorodtorodyn,  erlerdin attaryn, viciigen  aan bukvalaryn, temdekter ciju tartlygar.

Bistin syrekej  akşy mergenci nek r Tokno Kudacyn  akşy sby aldy. Ol Sojusstyn icile arbyveri coryktaarga akca t l miri  ok vilet premijaga algan. Ol vojnyň oblaznydagy Ojrot-Turaa keldi. Ol Ojrot-Turadan Moskva,  oloy Novosibirge tyşken. Moskvadan Leningradka vardy. Onyň kijninde n. Kudacyn Uralga vardy. Baza Permde, Sverdlovskada, Magnitgorskada voldy. Onoň ojto Kuzbasska keldi.

n. Kudacyn  oroktar  ylerde, k r fabrikter, zavodtor, kolhoztor k rip aldy. Nele iş syrekej kajnar, vydiip  atkanyn k rdi.

Gorodtorodyn,  erlerdin  s attary  aan bukvaдан viciilip  at.

15 zadaca. Suularдын, көлдөрдin өс аттарын көчирip, бiсip алыгар. Чаан букваларын сий-ле темдектегер.

*Кадын Вий суузьна келип кирди. Оноң арб
Ов volo верди. Овко Ертиш келип кирди Ожрот-
тың Алтын көлинде көр валык вар. Бисозо Ула-
ганда çatканыбыс, емди Оңдојдо çадьрыбыс*

16 zadaca. Колхозтын, derevnelerdin, ajmaktardын өс аттарын, көчирip бiсигер. Чаан букваларын, сий-ле темдектегер.

*Оңдој аймагының Куладь деп çурттың
Рарардениң ады-ла адалган колхоз аш са-
ларын возодьр салды. Ожрот-Тура аймагы-
ның Кылзл Алтай деп колхозь аш саларын
25⁰/₁₀ көптө- дөр деп тургусть.*

Кизилердин, çерлердин, gorodtordын, derevnelerdin, talajдын, көлдөрдin, суулардын, аттарын өс аттар деп айдатаң. Өс аттар чаан буквадан бiсилетен.

17 zadaca. Бу статјадан өс аттарды көчирip бiсигер. Чаан букваларын сий-ле темдектегер.

Бистин çаңь заводтогыбыс

Бис көр чаан заводтор тудьр алдыбыс.

Олордын çаандарь мьндыј: Gorkijдеги avtomobildin. Molotovko адалган заводь.

Нөкөр Stalinga адалган Celjavinskijdagь, Gorjkijdogь Stalingradtagь трактор едер заводтор.

Бистин крајда мьндыј заводтор etken: Stalin-skada metallurg заводь.

Кузваста таş көмirdin şaxtalarь. Alejдеги сахар заводь.

База өскө- дө заводтор вар.

18 zadaca. Војњардън адъгардъ, адагардън адън, өвөкөгөрдү вiсiр алъгар.

Slerdiң kolhozтың, ol emeze sovhostың mergencileriniң at-
tarың, өвөкөлериң вiсiр алъгар. Baza suularдың, ajmaktардың,
derevnelerdiң adың вiсiр алъгар. Oblast vařkarуның adың,
өвөкөзин, вiсiр алъгар.

19 zadaca. Bu төмөн ajtkanermekterdiң vozotkon өs
attu söstөri le tetradkagarga, spravkadan көrip вiсiр, алъгар.

. . . suuzь Altajдың кун туштиң çанында
. . . suuzь deze кун сыгыş çанында volьp
çat. . . . andap vardь
. kolhozтың kerek vařkarar
Komitediniң vařcьzь volьdь.

Cuj suuzь kelip kirgen.
Bistiң kolhoz gorodko көp
neme ekeldi. Bis ajmagьnda çadьp
çadьbьs. Bistiң kořtoj mьndьj
. ajmak var.

Tөrtinci glavazь.

Adres.

20 zadaca. Adresti kanajda вiсigenin көriger.

Adres:

Кайдаары:

Ojrot-Tura

Оромь:

Sotsialist oroomь № 11

Кемге:

Nikandr Aleksandrovic

Cevalkovko.

Bicik ijgen kiziniñ adrezi: Javьkov Osip Nikitic, Ulagannьñ aймагьнда. Ulaganda.

Zadaca. Kөrip aьgar. Ucrezdenielerga adresti kanajda, bicip çat?

Кайдаарь? Novosibir gorodko

Оромь: Sverdlovтьñ № 39

Gosudarstvоньñ Kraj vөlyginin

Кемде? izdatel'stvoьна.

Bicikti salgan kiziniñ adrezi: Cevalkov Nikandra Aleksandrovic Ojrot-Tura, Sotsialistin № 11.

21 zadaca. Eñ vaştap tanьş kizigerge Ojrot-Turaa bicik biciger. Onьñ kijninde ol-ok gorodko kandьj bir ucrezdeniege bicik biciger. Adresti kөrgisken aajьnca biciger.

Кьskartkan sөstөр.

Кандьj-la ucrezdenielerdin, organizatsijalardьñ adьñ molçyлу кьskarta ajdьp çat. Andьj кьskartkan sөstөр kandьj organizatsijanьñ adagan sөstөrdin vaştapкь vukvazьnaң tabьльp çat.

Ol andьj sөstөр vi mьndьj: АКБК—Аймактьñ kerek vaşkarar komitedi. BSKBTK—Bastra sojustьñ kerek vaşkarar төs komitedi.

АУКВВ—Аймактьñ yuredy keregin vaşkarar vөlygi.

OPT — Ojrottьñ Pedagog Texnikumь. SSRS dep Sotsijal Sovet Respublikalardьñ Sojuzь degeni.

RSFSR—Rossejdin Sotsijal Federativ Respublikalardьñ Sojuzь degeni.

BSK(В)Р Bastra Sojustьn Kommunist (во'-
şevik) Partijazь.

Андь sөstөrdi biler volzogor ajdьp viciger.

22 zadaca. Sotsjal Sovet Respublikanьn Sojuzь dep
kьskarta, vaştapkь bukvalarь-la viciger.

Baza bu тьндьj төмөн ajtkan sөstөrdi kьskarta çanьs
bukvalardan vici.

Ajmakтьn kerek vaşkarar vөlygi. Bastra
sojustьn kerek vaşkarar komitedi.

Ajmakтьn komitedinin yuredy keregin vaş-
karar vөlygi.

Ajmakтьn çer keregin vaşkarar komitedi.

Baštaacьzь la ajdьlganь.

23 zadaca. Bu ajtkan ermekterdi kьcьgьp көr. Çoon
bukva-la vicigen sөstөrdi açьktap көriger. Ol ermekterde
kanca sөstөң.

Kizi keldi. At kiştedi. Aju ogurdь. Kuş
ucьp çat. Aducь тьлтьk attь.

Baştapkь ermekte neniң ucурьn ajdьp çat?
Ekinici neniң ucурьn ajdьp çat?

Ucinci, төrtinci, vezinci ermekterde neniң
ucурьn ajdьp çat.

Ermektiң ucурьna ajdьlar sөsti vaštaacь dep ajdar.

24 zadaca. Baştapkь ermektiң kizi degen vaštaacьzь-
nьn ucурь, ne dep ajdьlp çat?

Ekinici ermektiң vaštaacьzьnьn at degen sөstin ucурьna,
ne dep ajdьlp çat?

Ucinci ermektiң Aducь degen vaštaacьzьnьn ucурьna,
ne dep ajdьlp çat?

Baštaacсыньд усигьна аждьлар сөсти аждыгань деп
аждар. Аждыгань ермектин усьнда туратан.

25 zadaca. Bu төмөн айткан ермектердиң ваштаасызын, аждыганьн таар аьгар. Ol ермектерди көчирip, вичip алала, ваштаасынь чапыс сий le темдектегер, аждыганьн еки сий le темдектегер.

Kolhoz төзөлдi. Karga усьр çat. Pөtyk edip çat. Cеceк cеceктер çat. Baьk cyrip çat. Yyrencиктер yyrenip çat. Bөөry ульр çat. Aңсь аңдадь. Mergenci мөрөjlөзip çat.

26 zadaca. Bu төмөн айткан ваштаасыларга аждыгандарьн таар вичигер. Аждыгандарь taskaдузыньд усьнда аждыгань.

Şkol	Yredyycи
Kyyk	Kas.
Turna	At
Salkьn	Su
Uj	Baldar
Takaa	Koj.

С р а в к а з ь . Kalaktap çat, yyredip çat, edip çat, мөөрөp çat, kaaktap çat, oпnop çat, acьдь, согьp çat, kiştep çat, cакpьндaньp çat, truck truck деп edip çat.

27 zadaca. Bu төмөн айткан ваштаасыларга аждыгандарьн таар алала, ol ермектерди tetradkagarga вичip аьгар.

Kyn	Çaңmьr
Уky	Baka
Çьlan	Elik.
Doktor	Aңсь
Kyduycи	Baьkсь

Çartaась sөsty еrmekter.

28 zadaca. Bu төмөн ајткан еrmekterди көрип алыгар. Olordo ваштаасьзь la ајдылганьнаң вақка кандьј сөстөрвар? Olor еrmekти çartар, toлтьра ајдат-па?

Traktor çerди тырген сырип çat.

Mal bistiң argавьs вольт çat.

Bis maldь kiceep азrajль.

Mergenciler maldь kiceep көрөдiler.

29 zadaca. Bu еrmekterдин ваштаасьларьн ајгьр алыгар. Baza olordьн ајдылгандарьн сийгилер алыгар. Artкан сөстөрin, ачыктар көригер. Olor алдынаң еrmek volог-во?

Еrmekтин ваштаасьзь la ајдылганьнаң өскө сөстөрin еrmekтин çartaасьларь деп ајдылатан. Çartaасьлар еrmekти toлтьра çartар ајдыр çat.

30 zadaca. Bu ајткан еrmekterдин çartaасьларьн vilip alala ol еrmekterди көçирip, vicip алыгар. Çartaасьларьн сий-ylep салыгар.

Atakaj vicike çakşь yurenip çat.

Kөgyldej kьрань tereң syrip çat.

Kөgyldejdiң азь koомoj vydet.

Bodonvos kьрань tajьs syrip çat.

Bodonvostьң азь koомoj vydet.

Kam kol kyci le çatkandardь mekelep çat.

Alvatь emdi olordьң mekezin vilip al-dь.

Ooru ulus emdi doktorgo varьp çat

Olor emdi kamga varvaj çat.

31 zadaca. Bu төмөн айткан ермектерди көчирip, вiсip аьгар. Вiсилбеген чартаась сестөрin вiсip аьгар.

Возоткон чартаась сестөрдi справкaдa вiсиген.

Аңсь . . . (neni) атть.

Uj саасьлар вьгьун көр (neni) саар алдь.

Кудьцилер кьрда (кьтти).

Трактор вiске . . . (neni) ченiлтip) чат.

Вьгьун роцто аймактаң вiске . . . (neni) екелip бердi.

Колхозсьлар (ne-ле) аш сокть.

Куладьньң колхозь (кандьj) уjlардь
сьлу казаганга тудьр чат. Алдьнаң чаткандар
уjларьн (кандьj) казаганга тутпaj чат.

Справкa зь: Машина ла, сьлу, школго, аң,
саан, сьт, көр газет, коjлордь, ишти.

32 zadaca. Bu төмөн айткан ермектiң возоткон сестөрin, вьогьардьн санаарга келишкенince козьр, вiсip аьгар.

Көргизьзи:

Bu сьл (ne) чаан тушти.

Bu сьл кар чаан тушти.

Bu сьл час (кacan) келдi.

Онco улус кьраа тьртмиушту вaза
(nely) вaрдь (кacan, кандьj) . . . кьп
турдь. Anda . . . (каjда) кьуьк едip турдь.
Колхозсьлар (neni) машина ла сactь.
Машина ла саккан аштьң (кандьj)
вoldь.

Машина ашть . . . (nenin) алдьна терең са-
льр чат.

Bezinci glavazь.

Çedikpes-le çetkil ermek.

33 zadaca. Ulus ermekteşkende, ermektin baştaacьзын, ol emeze ajdьlgанын ajtpaj çat. Arazynda deze baştaacьзын da ajdьlgанын da ajtpaj, vozodьp ijedler.

Мынајыр ermekteşkenin, кьсьгьр көriger:

— Sen kajdaary?

Işke.

Baştarкь ermekte ajdьlgанын çok (варьр çadyн). Ekinци ermeginde baştaacьзын da ajdьlgанын da çok (Men işke варьр çadyн) dep ajtpaj, işke dep-le ajtkan.

Bu eki ermekti tynejleştiriger:

Men işke варьр çadyн. İşke варьр çadyн.

Kandy ermekte ajdьlgанын çok?

Baştaacьзын, ol emeze ajdьlgанын vozodьp salgan volzo, andьj ermekti çedikpes ermek dep ajdar.

34 zadaca. Bu ermekterdi vicip aьlgar. Çedikpes ermekterdin aldьna cijy tartьgar.

Bis odyş akcaа (oblugatsia) өji çetkelekte aзындра vicidip saldьввс. Odyş akcaа өji çetkelekte aзындра vicidip, saldьввс.

Bis војвьвстың çeriviste traktor edip çadyнввс. Војвьвстың çeriviste traktor edip çadyнввс. Sen neni edip çadyн? Neni edip çadyн? Men vicik кьсьгьр çadyн. Vicik кьсьгьр çadyн.

35 zadaca. Bu төмен ajtkan çedikpes ermekterden çetkil ermek edip aьlgar. Ederde ajtkan spravkazь aajьnca ediger.

Aş saların көптөдөлі.

Bis aş saların көптөдөлі. Kolhozko kirip çadyt men kolhozko kirip çadyt. Lenindi suup çadyvys. Gazet kыsrazың-ва? Maldың kijninen çyrelі. Attы severlejlі. Kolhozko kireli. Çaң çyrim vydireli. Texnikaң kolgo alaly. Biske kel. Seni utkuurga belendenip alaryvys. Seni sakыgыt. Vokzalga tuştazaryvys. Gazetten solың neme kыsыp aldыt. Kroliktarga kаjыrcak edip aldыt.

Surak ermek.

36 zadaca. Bu төмөн айткан ермектерди кысыгар. Канды ермеги surak воляр çat? Канды ермеги surakka айдылган кару воляр?

Баşтаркы ермектин ucuna ун канайда угылар çat?

Ekinci ермектин ucuna ун канайда угылар çat?

Bu ермектердин kijnine канды suraktar toзыp çat?

— Sler kаjdaң keldiger?

— Men Ojrotton keldim.

— Kаjda varыp çadygar?

— Novosibir varыp çadyt.

— Slerdin Ojrotto канды alvatъ çurtap çat?

— Biste: ojrottor, orustar, tubalar, kazaktar vaza kumъndыlar çurtap çat.

— Alvatъ kursagың ne le azranыp çat?

— Mal-la azranыp çat.

— Ojrotto канды mal var?

— At, uj, төө, sarыk, koj, eckiler.

— Maldaң vaška ne le azranat?

— Ojrottor kыra salat, vaza aңdap çat.

— Ojrotto канды aңdar var?

— Ojrotto aju, вөөгү, сьгьп, вулан, шы-
зын, киш, тьлкы бар.

— Çerdin aldьnaң kazьp alar, nezi бар?

— Kazьp alarь mьndьj: altьn, mөnyн, ku-
ulь, temir.

— Ol nemelerdi işter alьp çat-pa?

— Çok iştevej çat.

— Neniң ucun iştevej çat?

Ozo kaan başkaruzь ojrottordь bicikke
yuretpegen, neme bilbes volgon kereginde.

Ojrottor emdi sovet başkaru-la tuzьnda
çarьk көrip, tyreni karanyj çyrimnen
ajьpьp çat.

Suraktu ermek surak ermek dep aьdar. Surak
ermektin kijnine surak temdek turguzar. Surak tem-
dektin kijnine çaan bukva turgьzatan.

37 zadaca. Bis kandьj bir kurska kirerge turgan vol-
zovьs, anketaa köl salaгьvьs. Anketa degeni suraktu ermek-
ter volьp çat. Ol suraktarga karu verer kerek.

Bu anketanь көcirip, bicip alala, oo karular biciger.

Anketa.

1. Slerdin өвөкөгөр кем?
2. Adьgar-la adagardьң adь кем?
3. Kanca çaştu?
4. Partijada turugar-va, kanca çьldan veri?
5. Er ve-yj kizi-be?
6. Natsionalьgar kandьj?
7. Kolxosto turugar-va?
8. Kolxozto kandьj iş edip çadьgar?

9. Kolhozto kazь ɕyldaq veri turьgar?
10. Kajda yuwendiger?
11. Kanca ɕyl yuwendiger, ɕkoldoq kacan ɕьkтьgar?
12. Adreziger kandьj?

Cislozь „ „ aьj 1933 ɕ.

Kol salarь

38 zadaca. Bu ajtkan ermekterdin surak sesterinin kijninde, kandьj kozьltalar turat?

Ol see nekog-be?
 Ol seni toolodь-ba
 At-ra, uьj-ba?
 Balьk-ra, et-pe?

Bu kozьltalar-la surak sestin tire dep bu mьn-dьj—temdek turgьzatan.

39 zadaca. Bu surak ermekterdi vicip aьlgar. Kocirip vicirde, tirezin vicip turьgar, surak temdegin baza viciger.

Sen kolhozto vo. Sen merojlezip turun va. Bu mee ekelgen at pa. Ol merojlezip ɕat-ra. Sen gorodto voldьq va.

Iške varazьq va.

Bu volot po.

Bu vel ve.

Ol yuenerge vardь va.

40 zadaca. Bu temon ajtkan ermekterdi kocirip, vicip aьlgar. Kandьl-la ermektin kijnine tocko, suraktu temdek turgьzьgar. Tockonьq kijnine ɕaan vukva viciger.

ɕarkьn Sugulov kolhoztyq syreen mer-

gencizi. Онь вугин кomsomolgo альр çat.
Оо тьндьј suraktar verip cat.

sen kolhozto kanca çы
ekinci çы

sen ozo neni edip çyrdи?
vaj kulakka vatrak voldьm
sen vicikci-be.

ee, vicikci.

sen vicikke kajda yurendи
likpunktьң şkolьnda
vaza kajda yurendи

вьтьрьгь çыlda traktordьң kursьп vozottьm,
çon izin vydirip çadьң-va

Kolhozto jaslja tьzьdim, vicik vilbesterdi
yuredip çadьm.

Çarkьп vugьп sygьпip çat: onь vugьп
komsomolgo aldь.

Кьј ermek.

41 zadaca. Bu tьmьn ajtkan "ermekterdi kьсььp kь-
riger.

Olordьң toktogonyьna kiziniң yni kandьј ugьlar? Ol
ermekterdi kijnine kandьј temdek turgьskan? Bu ermek-
terdi kьcirip, vicip альgar.

Sovet vaşkaru ezendik volзьп!

Altaj çeri çaraş ta, syrly de!

Е Ej, vatraktar!

О Oj, çoktular!

Е Ej, kolhoztor!

Ç Orto çatkandar!

Ɔ Kolhozko birigiger!
B Çaңьs sөsty çyriger!
L Çaңь çyrim tudьgar!
L Sotsial çurt çazagar!

Bastra çerdiң proletarlarь birikleger!
Leninniң kommunist partijazь ezendik volьn!
Karmak, sen bicikke kiceenip uyren!

Ermekti кьj edip, тың ađdar volzo, andьj ermek-
ti кьj ermek dep ađdatan. Кьj ermektin usьnda кьj
temdek turguzatan, кьj temdektin kijnindegi sөsti
çaan bukvala biciir.

Suragь çok tegin kuucьndap, ađdьp turgan er-
mekti, kuucьn ermek dep ađdar.

42 sadaca. Bu tөmөn bicigen ermekterdi көcirip, bicip
alьgar. Usьna tockolor, кьj temdekter turgьзьgar.

Ɔ Ej, Aduun, sen mөrөjci mergenci vol
M Majmacak, sen kolhozko kir.
J Ijnelik, sen tyrgen-le çuunga var
O Ortondor, çoktular, vatraktar kolhoz-
тың mal azьn тыңьдьgar

43 zadaca. Bu төмөн көргискен аајыпса ермектер едip
 вiсигер. Оl ермектерде киуcьп ермек volзьп, surak, кьј
 ермек volзьп деп, тургьзьгар. Тургьскадьј çерине: кьј la
 surak темдеgin тургьзьгар.

Atakaj kolhoz- ko kirdi.	Atakaj kolhoz- ko kirdi-be.	Atakaj syreen er.
Aducь aju attь.	Aducь aju attь-ва	Aducь, aju at
Bistin Altaj çaraş.	Bistin Altaj çaraş-pa	Syreen çaraş Altajьm
.....
.....

44 zadaca. Ус ермек çазар альгар. Усileзиниң kijнин-
 de tocko, surak темдек, кьј темдек тургьскадьј volзьп, ol
 ермектерди выдырiger.

Алтыньсь glavазь.

Alfavit.

Ojrot azbukada 26 буква, төрөл тилде вазa
 өскө тилдең алган ус буква бар.

Оl буквалардь тьпajда еесij вiсиген:

CIROT ALFAVIT.

Aa	Bb	Cc	Çç	Dd
Ee	Gg	Ii	Jj	Kk
Ll	Mm	Nn	Nn	Œœ
Oo	Pp	Rr	Ss	Şş
Tt	Uu	Yy	Zz	Zz
Ьь	Vv	Ff	Xx	

Bu тьнајър еесіј теесіј вісігенін alfavit деп ајдатан.

Alfavit-la ne-le spravka, slovar, ulustьn тоозьн, вібліотекаьн вісіктерінін тоозьн вісір çat.

Taskaduzь. Alfavit-la војьгар, курстагь ууренір турган улустьн тоозьн, вісір альгар.

Çetinci glavazь.

Ynder-le tabьstar.

45 zadaca. Оозьндь асала ун ле сөјө тартьр а, е, о, ө, и, у, ь, і degenderdi ајдьгар.

Анагьр ok g, t, r, m, l, n degenderdi ајдьгар.

Bularдь козондор волор-во?

Kizi војьпньн аськ оозь-la козондор, ајдьр турагьн, ун деп ајдагьвьс. Kizinin оозь четре асьвај, уні ськрај ајдылагьн, тавьстар деп ајдагьвьс.

Ynderi: а, е, и, ь, і, у, о, ө.

Тавьстарь: k, g, t, d, l, m, j, n, n, s, s, r, c, ç, в, p, s, z

46 zadaca. Bu ајткан primerlerdi көсірп, вісір альгар. Ynderdi чапьс çol-lo сійылегер, тавьстардь деже екі сійим-ле темдектегер.

Өвөгөн газет кьсьгьр çat. Калваң тьтк садьр алдь. Кеце çакшь чаптьг вольдь. Bis вөөрү өлтырдівіс. Olordьн тerezin коопера-тивка вердівіс.

Ynderdin ezizi.

47 zadaca. Bu а, о, ь, у degen ynderdi. Slerdin унігер çьтзак угьльр çat-па, ајла кату угьльр çat-па?

Kandьj ynderdi ajtkanda, kizinin yni katu ugь-lar volzo, ol ynderdi katu yn dep ajdar, ььmzak ugьlar volzo, ььmzak yn dep ajdar.

48 zadaca. Bu ajtkan ermekterdi kєcirip, vicip alala, katu ynderdi ьaньs cijy-le temdekteger, eki cijy le ььmzak ynderdi. Kandьj-la sєstєrdє katu, ььmzak ynder var-va?

Bistin kolhoz єdyş akcaa єij ьetkelekte vicidip saldь. Men karьndazьm la andaarga atandьm. Altajak-la Kındiktin brigadazь aş so-ktь. ьagandaj oncozьnaң artьk işter ьat. ьorьkсь eki tylky tudьp aldь. Inzener Ojrot Tura varьp keldi. Tejlegen kojon tepti.

Kandьj la sєstє yngirler oncozь katu volor, ol emeze cicke volor.

АҶААРУЗЬ: Өskө tilden алган sєstєrdє andьj emes. Pioneerler, artel vaza onoң-do өskөzi.

49 zadaca. Bu tєmєn ajtkan statijanьң sєstєrin eki ьa-rə vєlip viciger. Baştapьkь vєligine katu yndy sєstєrdi viciger, sol ьaньna ььmzak yndy sєstєrdi viciger.

Bodogon.

Bodogon ozo vajlarga ьalga ьyrdi. Ol kєp vajlarga ьyrgen. Adakь usьnda ol Bur-gavajga ьyrgen. Bodogon vajlardьn tєzi le Moңol ьerine ьorьktagan. Moңol ьerineң ol vajlardьn tovarьn ekelip turdь. Bajlar ol tovar-la sadьzьp turdь. Bir katar kьşkьda syreen sook voldь. Eezi Bodogondь attar ky-derge ijdi. Bodogon kijimi koomoj vololo

вагвај салды. Ајдарда еези оны колына вьсак-
тады. Водогонды анајыр çиirme çылга кьјна-
гандар. Çиirme çылды çална Водогон сок
çaпыс ат алды.

Озо вајлар çоктуларды анајда кулдандыар.

Segizinci glavazь.

Sөstiң tазь-ла козылтазь.

50 zadaca. Bu toolop bicigen çol sөstөrdi kьсыр көр. Olor-
дың тың çerlerin ачыктагар.

Баş, ваşсь, ваштаась, ваşтьк, ваşкару, ваşтак, bici, bicik, bicik-
ci, bicilci, bicikty, bicidi, bicigen.

Bu sөstөrdiң тың çerin, sөstiң tазь деп ајдар, өскө çerlerin,
sөstiң козылтазь деп ајдар.

Баş	Bici
Баşсь	Bicik
Баштаась	Bicikci
Баşтьк	Biciici
Баşкару	Bicikty
Баşкарulu	Bicidi
Баşтаркь	Bicigen
Баşтактанвас	Bicibes.

Кандь-ла sөstiң бөлиги канца-канца sөstөрдө турар болзо, ајла
ол sөстөр вој војна çуук болор болзо, sөstiң анды бөлигин sөstiң
тазы деп ајдар. Өскөлөри деже sөstiң козылтазь деп ајдылар.

51 zadaca. Bu төмөн ајткан sөstөrdiң козылталарын, тазыда-
рын таар тирелеп алыгар.

Tireleer көргызы: аң-сылар, кој-сылар, mergenciler.

Tirelep темдектејтен sөstөri: malсь, maldu, adu,
aducь, kojondor, kojонсь, margandu, margaансь, çорьк,
çорьксь cecek, cecekter, teke, tekeler, uјlar, uјларьвьс, ајль
ајльвьс, çeri, çeribis, çurtь, çurtьвьс tura, туравьс, kolhoz,
kolхозьвьс, машина, машинавьс, cery, ceryубis, altaj, altajь-
вьс, пөкөр, пөкөрлөр, komsomol, komsomoldor.

52 zadaca. Bu төмөн айткан сөстөрдү тазылына, козытазына бөліп, үсіп алыңар. Тазылың бир сыйы ле темдектегер, козытазылың унін, еки сыйы ле темдектегер.

Çортъ, çortkondor, sokтъ, sokondor, turдъ, turgandar, aldъ, algandardың.

**Altaj sөstin tazyлында кату ун volgoзын, онын
kozytazyлында vaza кату ун volor.**

53 zadaca. Бисівеј возоткон ундерди, çetre үсіп алыңар.

Баş—ваşt-ң, kur—kurd-ң ott-ң.

54 zadaca. Bu төмөн айткан сөстөрдөң ермек едіп үсіп алыңар. Ол сөстөр кемнің деген суракка ајдылың.

Көргызызи. Кардың суузъ соок. Күлүр, тоş, саар елик, ваык, çодо, ају, tal, sarçu.

55 zadaca. Bu сөстөрдү үсіп алыңар. Тазылылың ундерин çапыс сыйы ле темдектегер, козытазылың ундерин, еки сыйы ле темдектегер.

Келди, келгөндөрдін, koj, kojlorдың, көрди—көргөндөрдін, koj—kojlордо, көрди көргөндөрдін, елик—еликтердін, берген—белгөндөрдін, ворсык—ворсыктардың, үсиген—үсигөндөрдін, вука—вукалардың, аңда—аңдаасыларда, өркө—өркөлөрдө.

56 zadaca. Тазылыла козытазылың ундерин түңејлөстөргөң. Тазылылың уні çымзак volgoзын, козытазылың уні кандыј volor түңејлөстөргөң.

**Тазылылың уні çымзак volgoзын, козытазылың
уни çымзак volor.**

57 zadaca. Bu сөстөрдін çetre үсильеген сөстөрін, çetre үсіп алыңар.

Көс—көстін, вел—вөлдін, тил—төлдін, теке—текелерде, еcki—eckилерде, tyk-tykty.

58 zadaca. Bu төмөн айткан сөстөрдү кемдерде деп суракка өскөртөп ајдала, көчиріп, үсіп алыңар.

Елик, ирик, çеген, емеген, өвөгөн, ијне тизе, тиş, илгин, тере, көсө, өркө, кыр, кыртык, тындык, төрөгөн.

59 zadaca. Bu төмөн айткан ермектерди ачыктап көригер. Тазылындагы ундери козытазындагы ундериниң ызыни туңей-ве? Туңей емези вар-ва? Туңей ундери канды ундер?

Bas, baskandar, an—andar, kel—kelgendor, kuş—kuştar, tokto—toktogondor, kol—koldor, көкте—көктөгөндөр, көс—көс төр, tut—tukandar, kas—kastar, ыыр—ыыргөндөр, ирик—ириктер kel—kelgendor, teke—tekeler, ыөптө—ыөптөгөндөр, вөс—вөстөр.

Sөстин тазылында а, о, е, о деген ундер, вар волгозын, ол ундер кerek козытазында-да волотон.

Өскө-өркөлөрдө, бука-bukalarda, teke-tekelerde, sogo-no-sogonolordo, kyr-kyrlerde, tus-tustarda.

60 zadaca. Bu төмөн айткан сөстөрдү кемдерде деп suraktar-ga айдзын деп, өскөртигер.

Kas—kaskandar. Өскөртөр сөстөри: bas, көр, kel, ur, ыар, ыөрт, ыыр, sys, kes, виси, sakь, neke, tut, кьсыр.

61 zadaca. Bu төмөн айткан сөстөрдү көргискен аайынса өскөртигер:

Sok—sokkondor	Чат—чаткандар
ajt—ajtkandar	чырт
ber—	чүл
вөкте	өт
көкте	ыөптө
көсте	өр
өште	көптө
ыөптө	
өс	
tөзөл	

62 zadaca. Baza bu ыөтре вичилбеген сөстөрдү ыөтре, вичир, салыгар. Ol сөстөрдүн ыөтре вичилбеген ыөрлерине мынды—тире деп сийлер салыр койгон.

Slerqin kolhozьn uluzь mөrөjlөşk-n-vo? Slerdin kolhozьn uluzь iştin planьn ыөптөг-n-вө, ајла ыөптөв-g-n-ве?

Baştarкь веş ыдыктын kerekteri syreen ыакшы vudip өtkөнд-r.

Bistin ыөрте аттын sovhozь төзөлг-n. Maşına көктөн-rгө

syreen kapşagaj volьp çat. Kөг-nder. Өmөlikтин keregi өзөрд kulak-vajlar çogolg-n. Өmөlik азын agronom yuredyzi аајьпса салган, оный ичин өмөликтин азы çакşь өскөн.

Yngir le tungak tabьstar.

63 zadaca. Kulagygardь tu jtdala, bu d, b, g, z, z, l, m, n degenin ajdьp көriger. Olor yngir ajdьlat-pa, ajla tungak ajdьlat-pa? Bu t, p, k, s, ş, c degen tabьstardь.

Bu bukvалardьn yngirleri, tungaktarь kandьj ugьlat?

Yngir ajdьlar tabьstardь, yngir tabьstar dep ajdadьbьs. Tungak ajdьlar tabьstarьn tungak tabьstar dep ajdadьbьs.

Yngirleri: g, d, z, z, b, l, m, n, ц, r, j, ç.

Tungaktarь: k, t, s, ş, —, —, —, —, —, —; c.

Bu mьndьj tabьstar ezerly volьp çat:

Yngirleri: g, d, z, z, b.

Tungaktarь: k, t, s, ş, p.

64 zadaca. Bu төмөн bicigen sөstөrdiң tазьbьndь kalgancь bukvazьn çaңьs çol lo temdekteger, kozьltazьbьndь vaştarkь bukvazьn eki cijь le temdekteger.

Bargan, kojlor, vergen, kajьndar, көргөн, өrkөлөр, kirgen, çorgolor, кьсьrgan, kojondor, tabьlgan, turgan, аju-ajular, тьңьgan, tondor, çargan, tekeler, bicigen, temirler.

Sөstiң tазьbь yngir tabьşka, ol emeze ynge toktogon volzo, kozьltazь da yngir tabьştan vaştalatan.

65 zadaca. Bu ajtkan ermekterdiң çerte bicilbegen sөstөrin bicip, көcirip аььgar.

Anda nekөrim le iştөd-m. Ol mee solьn neme ajdьp ver-i. Bist-ң өmөlik traktor aldьr-an emtir. Traktor lo kolhoz көp кьra syr-i.

Nөkoribis traktordьn kursьna yurenerge vardь. Baldar көp çiilek terip aldь. Yurencikter Leninniң syrin çakşь çu-radьlar. Kolhozьlar аş ododь. Uj saacьlar көnөkti kiceep

çundьlar. Baj la kulaktar yze çьga vastьrgan emes. Oнь ucun revoljutsija kereginde ujuktavagar.

66 zadaca. Bu төмөн айткан сийимделбеген сөстөрдөң ермек тургьзьгар, ол сөстөр нени еткен деп surakka аjдыльн, сийимделген сөстөри кемниң деп surakka аjдыльн.

Көргьзызи: Көр—kolхозсьлар mal көргөндөр, көл—көлднң суузь çьтту.

Çар, төр, төрөгөн, çун, çьгир, çууркан, сьгьн, сөл, тaja, аju, karagaj, kojон.

67 zadaca. Bu төмөн айткан сөстөрдн ачыктар, тазьль кандьј тавьшка токтогоньн, бир сийим le темдектегер, козылтазь кандьј тавьштаң ваьталганьн, еки сийу le темдектегер. Olordьң тазьль кандьј тавьшка токтогон, козылтазь кандьј тавьштаң ваьтальр çат.

Kesken, айткан, kaskan, buskan, sysken, çастьн, көстин, тиьтин, çестин, ваьтьн.

**Sөstin тазьль tungak тавьшка токтогон volzo,
kozyltазь da tungak тавьштаң ваьталар.**

68 zadaca. Bu төмөн айткан ермектерднң çetre bicilbegen сөстерин, çetre bicip, көçирip альгар.

Өмөлик маьшина la аь kes—en. Aldьnan, çat-andar kol lo kesken-er. Өмөлик-ин, изи çьлгьr varьp çат. Aldьnan, çatkanardьң, изи çьлvaj çат. Маьшина kizin-ң, izin çеңiltip çат. Kollo иь-eerge kyc volьp çат. Aldьnan, çatkandarga маьшина альp алarga kyci çet-es. Өмөликт-ң, kyci сьдаар. Өмөликке kir. Anda иьteer-e çеңil de astamdu da volor.

69 zadaca. Bu төмөн айткан сөстөрдөң ермек ediger, ол сөстөр кемде, кемниң деп suraktarga аjтсьн.

Көргьзызи: Attarda tuza көр. Et-ettin, tus-tustьн, but, kurut, çut, volot, knige, karьндаь.

70 zadaca. Bu төмөн айткан ермектерди справкадагы сөстөрдөн алып көчүрүп, үчүр алыңар.

Ууредүци валдар Мені самса
 Өмөлик тракторун Енем сая
 Таадан акана үчүк
 Өмөлик аш кежер изин бу чыл сүрекей erte
 Бу чыда
 Өмөлик аш кежер еки машина
 Темір согор ус көөрүкке волотт кызарта
 Калбаң өдиш акса верерине чус сalkovojдң овligatsиязын
 Озо вајлар батрак чокту улусты кичинек чалга
 Справка едир үчүген сөстөр.

Көктөттим, верди, сазатты, кайнатты уурети, кызыккан, возоткон алдырткан, толготты, иштеткен-кежеткен, козодоткон, кынаткан да кезеткен үчүткен, вар.

71 zadaca. Бу төмөн айткан ермектерди бу көргүскене аайыңса өскөтүп, үчүр алыңар. Аяла чүзин козылталу сөстөри көр тоолу, чаңыс тоолу болуңар.

Баатаркы чүзини	Екинчи чүзини	Үчүнчү чүзини
Менің малым кудулу.	Сенің малың кудулу	Өмөликтің мал кудулу.
Бистиң малыбыз кудулу.	Слердің малыңар кудулу.	Өмөликтің малдары кудулу.

Уулсактың колы ару.

Калтасактың көзі оору эмес.

Алтажактың вудызи сырлы.

Найтывиуың көзі кар кара.

Тогүзүңсү главазы.

Адалгыштар.

72 zadaca. Бу ермектерди ачыктар көрүгөр. Олордун ваптаасы сөстөрдү ордунга, ол деп сөстөрдү айдарга келизер-бе? Айдыгандарыңды ордунга, ол деп сөстү айдарга келизер-бе?

Ордунга ол деп сөс айтканды сөстөр, канды суракка айдылар сат? Ол сөстөр предметке, не учурлу болор?

Киш ваалу аң воһр җат. Сыгъндар биске көр туза җетрип җат. Вөөгү биске көр сыгъм җетрип җат. Вакалар огородтың нааҗызы. Кусыжктар да огородтың нааҗызы. Сен олорды северле. Мен огородтың нааҗыларын северлеерим.

Улус, мал, кандыҗ туһынган неме волгон кerek, таҗ бир сөс лө predmet деп айдылар.

Predmettin ucuryна айдыган сөс, adalgъы деп айдылар.

73 zadaca. Бу айткан ермектерди көцирп вичиле, адalgъыстарды tireле cijimdeп алыгар.

Бу җыл соок тырген келди. Җаан кар тушти. Canak җол сыкты. Oncolorь одын. Өлөн, аҗ тартты. Тош сууларды тuj туһр салды. Улус агаш веleteerine барлады. Gorodton кош тartaа-сылар келди Оlor кооперативка көр tovar екелди. Комиссия товaрдың ваазын тургысты. Prikazciktар товaрды саткылады. Улус tovaаларга lavkaa тоһр келди.

Adalgъысты ucurlanары.

74 zadaca. Бу ермектерде улус degen сөс канайда кубульп турганын көригер.

1. Bistin улус (kem) kolhozko кирди.
2. Emdi kolhozto улустың (kemnin) җыrimi өнзиди.
3. Улуска (kemge) kolhozton көр туза җетти.
4. Улусты (kemdi) kolhoz җапы җыrimge ваштады.
5. Улуста (kemde) kolhoz азыра ijде кyc көр boldы.
6. Улустан (kemnen) kolhozтың izin җазыва.

АҖААРУЗЫ. Kem degen surak җапыс кизл le ucun турар. Өскө сөстөргө deze ne, ol emeze, neme деп surak болор?

1. Kem? Ne?
2. Kemnin? Nenin?
3. Kemge? Nege?
4. Kemdi? Neni?

5. Kemde? Nede?
6. Kemnen? Neden?

75 zadaca. Bu suraktarga taş degen sösti ucurladyp ajtdygar.

1. Ne?
2. Nenin?
3. Nege?
4. Neni?
5. Nede?
6. Neden?

Bu suraktarga adalgýşlardyň kozýltalaryň öskörip turgan ucurlangan dep ajdarýbys. Anajyr ucurlanaryň ucurlyk dep ajdatan.

Ucurlyk altý volýr çat. Olordyň attary mýndý:

1. Tös ucurlyk adalgýş kem? ne? dep surakka ajdyganda.

2. Encily	„	„	kemnin? nenin?
3. Beriltely	„	„	kemge? nege?
4. Kuvultar	„	„	kemdi? neni?
5. Çerly	„	„	kajda? kemde? nede?
6. Сьгытту	„	„	kajdan? kemnen? neden?

76 zadaca. Bu ermekterdi көçirip, wicir alygar. Çaňys predmettiň ucurny ajdylgan adalgýşy çañys cify le tartýgan, көр predmettiň ucurny ajdylganyň eki cify le tartýgar. Көр predmetke ajdylgan adalgýşa kandýj kozýltalar var?

Uj mөөрөp çat. Ujlar mөөрөp çadýlar. Emdi өrkө iceeninde icer çattý. Emdi onco өrkөлөр icenderinde icer çadlar Kara kulun çaandaj verdi. Öskө kulundar vaza çaandaj verdiler. Bistiň әwөгөн wicikke yurenip çat. Kolxozto onco өwөгөндөр wicikke yurenip çadlar. Bu emegen wicikke yurenip çat. Bir kojон kыr өгө mantadý. Öskө kojondor anary-ок mantaştylar. Koj өлөн çip çat. Kojlor өлөн çip çat. Ecki suu icerge vardý. Eckiler suu icerge bargladýlar.

Adalgъş çaңыs la predmettin ucırғына ајдылған volzo, çaңыs tooluzъ dep ајdatan, көр predmettin ucırғына ајдылған volzo, көр tooluzъ dep ајdatan. Көр tooluzъның козыталағы: lar, ler, lor, lör, dar, der, dor, dör.

77 zadaca. Uсur'ыктың suraktаръ көр toolu козыталағына канайда өскөріп турғаньн көригер.

Çaңыs tooluzъ	Көр tooluzъ	Çaңыs tooluzъ	Көр tooluzъ
Кем	Kemder	ne	neler
Кемнің	Kemderdin	nenin	nelerdin
Кемде	Kemderde	nede	nelerge
Кемди	Kemderdi	neni	nelerdi
Кемде	Kemderde	nede	nelerde
Кемнен	Kemderden	neden	nelerden

78 zadaca. Көл degen сөs канайда ucurlапыр козыталағы өскөріп турғаньн көригер.

Uсur'ыктың attаръ	Çaңыs tooluzъ	Көр tooluzъ
Төs ucurlык	Көл	Kөldөр
Encily	Kөldin	Kөldөrdin
Veriltely	Kөldө	Kөldөrdө
Кувультар	Kөldi	Kөldөrdi
Çerly	Kөldө	Kөldөrdө
Съғытту	Kөlden	Kөldөrdөн

79 zadaca. Bu сөстөрдi көcиp bicip alala, ө degen ynnin aldына ciу tartыgar.

Sөstin tazылында ө degen yп var volgoзын, көр toolu козыталарда, veriltely, çerly, съғытту ucurlыктың çaңыs tooluzында ө voloton ucurlu.

AÇAARUZЪ. Ө сылар tazылында volgondo, бу айткан козыталарында voloton ynder a, e, o volor.

Bu sөstөrdi ucurlыk-la өskөrtip көcirip, bicip алыгар.

Өркө, көс, вөкө, өрөкө, токтонок, томонок, така, malta, teke, keme.

80 zadaca. Bu at degen ucurlыktarga kanajda ucurlanganып көriger. Анаыр ucurlanganып көcirip, bicip алыгар. Көcirerge, тазы-льпаң козылталарып tire azra belip salыгар.

	s. t.	k. t.
T. U.	At	attar
E. U.	Atтып	attardyп
B. U.	Atka	attarga
K. U.	Atты	attardy
Ç. U.	Atta	attarda
C. U.	Attan	attardan

Adalgыстып тазыль t degen тавышка токтогон volgoзып, vastra ucurlыktardyп козылталарь vaza la t degen тавыштаң vaşталар, veriltely ucurlыктып чапыс tooluzь la andыj emes volor.

81 zadaca. Bu ermekterdi çetre bicilbegen sөstөrin tyzedip, bicip алыгар.

Gazet—i aldryгар. Gazet—eң көр neme vileriger. Gazet—eң kizi көр nemee yurenip alar. Bolot—ың tuzazy syrekej. Bolot—oң көр tuzalu çepselder edip alat. Syt—eң көр tuza volыp çat. Syt—eң kurut, sarçu edilet. Kurut—ы syt—eң edip aladybьs.

82 zadaca. Bu sөstөrdi ucurlыkka ucurlandyгыгар.

Ot, but, syt, et.

83 zadaca. Bu төмөн sөstөrdөң ermek edip алыгар, ol sөstөр ermekterde төs, veriltely ucurlыktardyң чапыс tooluzында turvazyп.

Ijt, kurt, kazat, çarat, çarganat, ot, et.

84 Zadaca. Tазыль k degen тавышка токтогон sөstөр kanajda ucurlанып турганып көriger. Ol sөstөrdi bicip алыгар.

Bicirde тазылып козылтазыпаң tire azыra belip ijger.

T. U. Ajak	kuzuk	мытык
B. U. Ajak ka	kuzuk ka	мытык ka
T. U. Elik	tözök	tuzak
B. U. Elik ke	tözök кө	tuzak ka

85. zadaca. Bu ucurlangan sesterdiñ tazyly kandıj tavyşka toktogon. kozyltazy beriltely ucurlıктаң қаңыс tooluзында канды tavyşтаң başталган?

Sestiñ tazyly k degen tavyşka toktogon volgozın, beriltely ucurlıқтың қаңыс tooluзының kozyltazy k degen tavyşтаң başталар. Оның ucun андыj sesterde beriltely ucurlıқтың қаңыс tooluзында kk biciler.

86. zadaca. Bu төмөн ajtkan sesterdiñ çetre bicilbegenin çetre bicip aлығар.

Baj-kulak-a kacanda vyt pe. Olordь өмөлик-e al va. Өмөлик kuzuk-a eki brigada atkardь. Аңсылардын азыктарь во-зоордо, brigada bastajтан ulus азык-a 2 kizi ijdi. Ol кун өзөк-ө sook salkын тушти. Ulus sook-o тоңды. Olor konorgo toktodь. Biryuzi көнөк-ө suu ekeldi. Bir nekери ottыk-a ot caktь. Ot salды. Көнөк-ө caj astьлар.

Kajnagan cajды ajak-a urьp ictiler.

87. zadaca. Bu ajtkan sesterd өң vyder ucurlıктаң kozylta sestiy ermekter edip aлығар.

Baza өskө de ucurlыkka ermekter ediger.

Ermek edeten sesteri: konok, tomonok, tujuk, kyrek, taskak, torbok, tarak, mazak, kazыk.

88. zadaca. Bu sestor kanajda ucurlanьp турганын көригер. Ol sesterdі көcirip, bicip aлығар. Tazylyнаң kozyltazy tire le vөlip saлығар.

T. U. ceden	keden	сөјгөн
E. U. cedennin	kedennin	сөјгөнниң
C. U. cednnen	kedennен	сөјгөннөн
T. U. çeeken	ton	кан
E. U. çeekenniң	tonның	канның
C. U. çeekennen	tonнон	каннан

89. zadaca. Tazы́н калганс̄ь вуквалар̄н, ваза козы́талар̄нн ва́старк̄ь вуквазы́ ла тыңејле́ştiriger. Канды́ усурлыкта тазы́ сөс, канды́ тавы́шка токтогон волзо, анды́ ок тавы́стан козы́тазы́ ва́стала?

Adalgы́штын тазы́ н деген тавы́шка токтогон волзо, encily le сы́гьту усурлыктын ча́ныс toolu козы́талар̄ н деген ок тавы́стан ва́стала.

Bu усурлыктардын ча́ныс toolузында н н viciler.

90 zadaca. Bu çetre vicilbegen sөsty ermekterdi çetre vicip tetradkagarga көcirip алы́гар:

Қам Кеден—ин төрт адын тајыр çip салды. Bu kulu—нын ча-ль вьсы́раш. Çиип—ын тургы́скапын predsedatel выdirip салды. Çопын мы́сазы́ syrekej çаан мы́са. Қадынн суузы́ syrekej тырген суу. Топ—ын ви́ддин өлтирер керек. Bijt-erden улам кизее Çигуш оору çигыр çат. Bijt—ин оору çигызар усурь мынды́й волыр çат. Bijt оору кизини́н капын sorolo су-кады́к кизини́н edin ти́штеп çат. Ajdarda ol vijt-ин clekeji кизини́н edine-капына ки́рип çат. Oorуды́н yrkenezi кизин—н капына ки́рип, көптө́й-лө, кизини́н ооры́дыр тургань ol волыр çат.

91 zadaca. Bu төмөн айткан sөстердөн ermekter выdyrip алы́гар. Ol ermekterde, ol sөстер encily le сы́гьту усурлыктардын ча́ныс toolузында турзын.

Kөrgyzyzi Bis kaandy vijlери-le syrip салды́вс.

Ermek выdireten sөстер: kojон, kazan, seden, kuragan, сы́гып, salkын, помон, kунан.

92 zadaca. Bu төмөн vicigen ermekterdi çetre vicilbegen sөстерin çetre vicip, көcirip алы́гар.

At—ан кизее көр туза. At—арды́ коорь. Bu ajak—a syt ur. Tuzak—a kojон кавыды́. Аршы́jak-a gazet кьсы́гыр вер. Ör-kөлө—rө саркь sal. Men öregi örekөл-rdөн keldim. Ol ör-kөлөrd—көр оору ulus var. Doktorg—kizi ijer керек. Doktor ol оору ulustu örekөл—rg—варзын.

Опы́нс̄ь glavazý.

Çartьk sөстер.

93 zadaca. Bu төмөн айткан ermekterdin sөстерin тыңејле́ştirip көriger. Olордын oncoзы́ канды́ бир усурлу-ва? Olордын ortoзы́нда

ermek ortozьnda emes volzo, bir de nemeniң ucırьn ajтрас, bir de surakka ajдылbas sester var-ва?

Bir de neme ucırlavaј turgan sesterdiң aldьna cıyuler tartьp salьgar.

Baza bu tьmьn ajтkan kem-le, ne le dep suraktarga ajдылган җartaacь sesty ermekterdi kьсыrgar. Kem le, ne le dep surakka ajдылar sesterdiң kijninde turgan sester aldьnaң ermek volot-po?

Ol җartьk sester kandьј vьtkil sьskь tartьльp җat? Olor vaška bicilgen-be, ajтsa tartьlar sьzine kozo bicilgen-be?

Batraktar-la җoktular, vaza ortondor do ьmьlik-e kir-diler.

Olor җer izin mašina la ištep җat. Kьranь traktor lo syrip җadьlar. Olor kol lo kьra kespeј җat.

Bis ьrkьler lь җuulazьp җadьbьs. Өmьlikciler kam-la җarльk-a vьtreј җadьlar. Abьs la tarmaca da vьtreј җadьlar. Өmьlikte eckiler de sytty. Emdi ьvьgьndьr dь bicikci vo-lьp җat.

94 zadaca. Tetradьgarga bir de neme ucırlavas, bir de surakka ajдылbas sesterdi bicip alьgar.

La, le, lo, lь, da, do, de, dь degen җartьk sester җaantaјьn aldьnaң biciler. Ғanьs edilmeler le kozo biciler.

95 zadaca. Bu ermekterdi kьcirip, bicip alьgar. Bозotkon җartьk sesterin spravkadaң alьgar.

Koj ecki bistiң ook malьbьs.

At uј bistiң җoon malьbьs.

Kuш aң biske tuza җetrip җat.

Aш biske kerek. Emdi emegender
pravalu boldь. Ol mee tьrөгьn nekьr vo-lьp җat. Kulak . . . kьльn va. Bis җьl kьп,
cas ьzip җadьbьs.

Kolhoz kommunizm . . . varar җol.

Kьcpьs җyrim җanь җyrim tьzьrивis.

Spravkazь: азьra, җaar, zajьn, rajьn, saјьn, cьлар, dь, dь, ta, ta, da, ta, lo.

Он биринци glavazь.

Џyziniң kozьltalarь.

Sөstiң tazьь	Оньң dep ajtkan sөstiң kozьltalarь	Seniң dep ajtkan sөstiң kozьltalarь.	Meniң dep ajtkan sөstiң kozьltalarь
vuka	vukazь	vukaң	vukam
teke	tekezi	tekeң	tekem
kol	kolь	kolьң	kolьm
kөs	kөzi	kөzin	kөzim

96 zadaca. Bařtapkь bөlikte turgan sөstөр kandьj surakka ajdьlar? Ekinци bөligindegizi? Үcinci bөligindegizi?

Baza vařtapkь bөlikte kandьj kozьltalar var, onь bilip aьgar. Ekinци bөliginde? Үcinci bөliginde?

Оньң, seniң, meniң dep surakka ajdьlar sөstөrdiң kozьltalarьн vařtapkь, ekinци, ycinci, џyziniң kozьltazь dep ajdar.

97 zadaca. Bu ermekterdi көcirip bicirde, vařtapkь џyziniң sөzin bir certyle cijimdeger, ekinциzn eki certy le, ycincizni yc certy le certylep saьgar.

Spravkazь: bir certy—I, eki certy—II, yc certy—III.

Elikciniң adь semis. Seniң adьң semis emes. Meniң adьm baza semis. Kurdanьң eckizi semis. Meniң eckim baza semis. Seniң eckiң sytty-be?

Kolhozтьң azь џaqьь vytti. Meniң azьm tal orto vytti. Seniң azьң kandьj vytti? Kolhozтьң vastra maь kudyly. Meniң maьm kudyly emes. Seniң maьң kudyly ve? Bu kolhozтьң vukazь. Bu meniң tonьm. Seniң tonьң kajda?

98 zadaca. Bu primerlerdi bicip aьgar. Оньь dep surakka ajdьlar sөstөrdiң kozьltazьньң aldьna certyler tartьgar.

Adazь uulьna at verdi. Enezi valdarьna aru kijim kijirdi. Оньң өvөkөzi Alagьzov. Өmөliktiң eckizi sytty. Ku-

laktın mekezi tıbr çat. Əməliktin vukazь çaan. Topnın çakazь çaraş.

Səstin tazıy unge toktogon volzo, yucinci çyzinin kozıltazь zь, zi volor.

99 zadaca. Bu çetre bicilbegen səsty ermekterdi çetre bicir alıgar?

Əməcinin tekez—kırğa cыкть. Altajaktın akaz—vөөy өлтirdi. Bu uuldın çalkuz—syreen. Çenez—çeenine bicik sıjlar verdi. Oңdojdın өрөкөз—көптөр çat. Bu kızının kyci-syreen tın.

100 zadaca. Bu yucinci çyzinin səstərin açыktagar. Tazı səstin kalgancь un tavьзын certy-le certyleger, kozıltazьн eki certy-le temdekter.

Kəs—оңд көзі; kol—оңд коль, vaş—оңд вазь, mal—оңд маль, төзөк—төзөгі, səs—оңд səzi, kənək—оңд кənəgi, uk—оңд угь, kurut—оңд kurudь, syt—оңд sydi, ene—оңд enezi, ada—оңд adazь.

Səstin tazıy tavьška toktogon volgozьн, yucinci çyzinin kozıltazь a, i volor. Ol kozıltanьң aldında tazıdın kalgancь tungak tavьзын yngir volo verer.

101 zadaca. Bu ermekterdin çetre bicilbegen səstərin, çetre bicir, tetradьgarga kəcirip alıgar. Tungak tavьş yngir volorьн, açaarь işte. Kandь səsti bicirin, spravkazьnaң kərip bici.

Akamnın a—ь çьlyđь. Balanın kə—i ooru. Əməliktin a—ь çakşь vytti. Kojdın e—i amtandu. Merinos kojdın ty—i uzun—da çьmzak ta. Kojonnın kijin vu—ь uzun. Attın kujru—ь uzun volьр çat.

102 zadaca. Bu təmən kərgisken aajьnca bicigen səstərdən ermek edip alıgar. Bicigen səstər yucinci çyzinin volzьн.

Kərgyzyzi. Kadьnın çaradь vijik. Ogorodtın azь kizee tuzalu.

Ermek edeten səstər: təş, toş, tus, kurt, voronot, volot, tьt, kьzьlgat, bulrt, gazet.

103 zadaca. Bu ermeklerdegi wařaprkь yzini tazььn bir cer-ty le ijimdeger, kozьltazьn eki cijim le cijimdeger.

Meni valam kersy. Meni akam keldi. Onьn akazь meni nekirim. Onьn enezi meni enem. Meni izim vyt-ti. Onьn izi vytregegen. Meni kurudьm amtandu.

Sesti tazьь yngirge toktogon volzo, wařaprkь yzini kozьltazь—m volor.

Sesti tazьь tabьřka toktogon volzo, kozьltazь ьm, im volor.

104 zadaca. Bu ermekterdi etre bicilbegen sesterin etre bicir, kociqip alьgar.

Meni adьmnьn orь—ь tyrgen. Men kolxostьn a—ьn azraarga suyp adьm. Men kolьm—ь samьn la unьp aldьm. Kurut la saru meni syugen kursa—ьm. Men yzim—i unarga suyp adьm. Meni kь—im akřь keriپ at. Meni kurd—m aru. Meni vudyz—m akřь volo verdi. Men tьzь—imdi kaktar aldьm. Men vu—ьmga kadalgan agařь suurьp aldьm. Meni ton—m aru. Meni yrim—m arana verdi.

105 zadaca. Bu tьmen ajtkan sesterde ermek edip alьgar. Ajla ol sester wařaprkь yzin kozьltalu volььn.

Kes, vyt, syt, kьnek, kyn, kurut, uruk, tьzек, koř, kuř, etek.

106 zadaca. Bu sesterdi kociqip bicijle, seni dep surakka ajdьlar sesterdi tazььn bir certy le temeekteger, kozьltazьn deze eki certy le temdekteger.

Kes—kьzin, kol—kolьn, vazьn, yzin, vidьn, kugьn, vukan, balan, tonьn, tuzьn, syri kurudьn, aяaьn.

Sesti tazьь unge toktogon volzo, ikinci syzi-ni kozьltazь n volor, tabьřka toktogon volzo, ko-zьltazь ьn, in volor.

107 zadaca. Bu ajtkan ermekterdi kəcirip, vicip aьgar. Çetre vıcılbegeñ sөstөrin, çetre vicip aьgar.

Seniң kaғыңdaz—ñ kolhozto—vo?

Seniң nekөg—ñ kacan çanar?

Sen—ñ kurud—ñ amtan—u emtir.

Seniң ad—ñ vөkө emtir.

Sen—ñ vu—ьñ kicinek emtir.

Sen—ñ kol—ñ aru volьrtьr.

Seniң кө—in çakşь көrip çat-pa?

Kece seniң o—ьñ өcip kalgan turgan.

Seniң kula—ьñ ukur emtir.

Seniң aja—ьñ kajda?

Uj saar көneg—di aru tut. Saagan syd—ndi zavodko apar. Tykuryg—ndi polgo tykir-be. Kurud—ndь adьska sal. Ooru көz—ndi kamga kamdatpaj, doktorgo emdet.

Kol—ndь uj saar aldьnda çunьp al.

108 zadaca. Bu төmөн ajtkan sөstөrdөң ermek edip aьgar. Ol sөstөр ol ermekterde екinci çyziniң volзьп.

Ermekti eder көrgyzyzi: Seniң sarльgьñ semis.

Kos, çys, kurut, but, төş, ton.

On екinci glavazь.

Edilme.

109 zadaca. Bu ermekterdi kəcirip vicip al. Kem? ne? dep surakka ajdьlar adalgьş sөstөrdiң aldьna çaңьs cиж tartьgar. Neni edip çat? Ne volьp çat? degen surakka ajdьlar sөstөrdi eki cиж le temdekteger.

Buka vustap çat. At maңtap çat. Yky yুক্তep çat. Ba-льk çyrip çat. Kiske ujuktap çat. Kyuk edip çat. Taş çadьp çat. Kucьjak ucьp çat. Sook tьньp çat. Tyn uzap çat. Kyn kьskarьp çat.

Neni edip çat? Ne volьp çat? dep surakka ajdьlar sөstөrdi predmettin edilmezi dep ajdatan. Predmettin edilmezin, ajalgazьn ajdьp turgan sөstөrdi edilme dep ajdatan.

110 zadaca. Bu ermekterdi biçip alygar. Edilmesösterin cı-ıyı palıgar.

Kar çaar çat. Salkın sogıp çat. Sook tıñır çat. Kız kelip çat. Sañıskan ucır çat. Taral toवogo sokıp çat. Bu çıl aş çakşь бутtı. Kımak çakşь yуrenip çat. Aıgullak мылткть cesen adıp çat. Aju da onon tuгу varıp volbos.

111 zadaca. Bu ajtkan yc ermekterdiñ edilmelerin tınejlestrip koriger. Ol yc ermekte edilmeler bir aaj neme ajdıp çat-ра? Kazь ermekte nemeniñ edilmezi vozogon dep ajdıp çat? Kandıj ermekte edilme vudeten dep ajdıp çat?

Kandıj ermekte edilme çañ la volıp, vudıp çat dep ajdat?

1. Koxozсылar aş saldı.
2. Koxozсылar aş salıp çat.
3. Koxozсылar aş salar.

1. Predmettiñ edilmezi ötkön öjdө volgon dep, edilme ajdar.

2. Ol emeze predmettiñ edilmezi turguza turgьza öjdө ödip çat edilme ajdar.

3. Ol emeze predmettiñ edilmezi keler öjdө volor dep, edilme ajdar.

Edilme yc öjly volıp çat: ötkön öj, turgьza öj, keleten öj.

112 zadaca. Bu ermekterdi biçip al. Ötkön öjdiñ ystıne e turgьzıgar, turgьza öjdiñ ystıne t vici, keleten öjdiñ ystıne k biçiger.

Kolhoz aştь maşına la sokть. Таңнаң çatкандар aştь at la sokть.

Kolhozсылar gazet kьсыгıp çat. Uuldar meecik oınor rçat. Uđavas şkol yuredyzin acar. Onco valdar şkolgo var. Olor şkoldo көр neme yуrenip alar. Sovet şkol baldarga көр yuredy iş taskadızn verer. Burzuj şkolь yuredy bilgini as verdi. Ol baldardıñ vazьn kudaj yuredyzi-le ajlandьrdь. Emdi oncovьs biçikke yуrenip çadıvьs.

113 zadaca. Вољгар өткөн өјдің 4 ермегин выдүрп аьгар. Онъд кижинде ол ермектерди өткөн өјгө, келетен өјгө көчирп, вичип аьгар.

Көргүзызи: Сенчин Ваать вичик кьсьрдь. Сенчин Ваать вичик кьсьгьр çat. Сенчин Ваать вичик кьсьраг. Ермек выдирер сөстөри: берип çat, казыр çat, келип çat, иштеп çat.

Өткөн өј.

114 zadaca. Бу ермектерди вичип аьгар.

Edilmeniң tazybьnyң kalgancy bukvaзыn bir cify le temdekeger. Kozьltazybьnyң vaştarкь bukvaзыn eki cify le temdekteger.

Edilmeniң tazybь kandy ynge toktop çat? Kozьltazy kandy tavьştaң vaştalьp çat?

Atakaj kojlordь кьрга ajdadь.

Kөлзөј maşina la көктөди.

Сьрга Ojrot Turaa yurenerge vardь.

Bistin çurtka aeroplan usьp keldi.

Edilmeniң tazybь ynge, ol emeze yngir tavьşka toktogon volzo, өткөн өјдің kozьltalary дь, di voloz

115 zadaca. Bu төмөн вичилген ермектерди көчирп вичип аьгар. Bозotkon bukvalaryn tyzedip вичигер.

Ojrot yurenerge vardь. Ol çoldo көр gorodtor көрди. Adazyна вичик вичип aldь. Bicigin арагьр saldь. Pocto вичикти adazyна четирди. Ajldazy adazyна вичикти кьсьрдь. Ol вичикти ugala syreen syyndi.

Ol вичиктең adazy көр çakşь neme билip aldь. Emdi kargan da kizиеe yurenerge кем çok деп билip aldь.

Adazy yurenerge çaan uluşьn şkolьna kirdi.

116 zadaca. Bu төмөн ajtkan edilmelerdeң өткөн өјгө ajдыган edilmely ермектер выдирip аьгар.

Syr, sakь, kel, көктө, көдир, бер.

117 zadaca. Bu ермектерди вичип alala, edilmeniң kalgancy bukvaзыn bir cify le temdekte, k ozьltazybьnyң vaştarкь bukvaзыn eki cify le temdekteger.

Adazь uulьna ajtь. Ol adazь la tuštaştь. Oroj eki tylky attь. Kindik attar kytti. Jjt vorsaьkтың iceenin kastaь.

Edilmenin tazьь tungak tabьška toktogon bolzo, kozьltazь da tungak tabьštaң vaštalatan.

118 zadaca. Çetre bicilbegen sestörin çetre bicip, bu ermekterdi көcürip alьgar.

Bis ozo çoktu çyrimneң vajlarga kuldandьragьnaң ajгьlarьn bilbe—ibis. Sovet vaškaru bolordo, көzibis aьь—ь. Bis kolhozko biri—kibis, Aldьnda izibis koomoj var—ь. Oncolorь komьdaş-ь. Kulaktar biske karşy et—i dep bis soondo bil-dibis. Kulaktardь kolhozton syrer dep çөptөş—ibis. Kulaktardь syrip salarьbьsta, bistin keregibis çakşь var—ь. Çe kulaktar bisie өştөş—i. Olor bistin çalandagь өlөңibisti—azьbьstь өrtөglө—i. Ajdarda bis olor lo syreen kyreş—ibis. Adakь ucunda bis olordь çьga vas—ьbьs. Onьң soondo, bistin keregibis çakşь varar vol—ь.

119 zadaca. Bu ajtkan tarь edilmeler өtkөң өjgө ermek edip alьgar.

Кар, vas, otur, volьş, veriş, uyren.

120 zadaca. Bu ermekterdi көcürip, bicip alьgar. Edilmenin tazььnьң kalgansь bukvazьn bir cijy le cijyleger, kozьltazьnьң vaštarkь bukvazьn deze eki cijy le cijimdeger.

Edilmenin tazьь kandьj unge, tabьška toktojт? Kozьltazь kandьj tabьštaң vaštalat?

Sovet vaškaru көp fabriki,-zavodtor etti. Bu çь kolhoz-тың azь syreen bytti. Ozo çoktular koomoj çattь. Çoktular vajlarga kьstattь.

Edilmenin tazьь t degen tabьška toktop turgan bolzo, өtkөң өjdin edilmeziniң kozьltazь t degen tabьštaң ok vaštalar. Ajdarda andьj edilmelerde tt bicilip çat.

121 zadaca. Ömөlik aşь agronom uyredyzi aajьnca sal—ь. Ömөkt—n azь çakşь—i. Aldьnaң catkandar anajtra—ь. Olorqьn azь koomoj cьk—ь.

Olor agronomnyň sözini ukpraj salgandar. Ezendegi çylda kolhoztyň onon artyk wyt—i. Aldyňan da çatkandaryň koomoj emes wyt—i. Neniň usun deze, olor agronom yuredyzin ugar wol—b. Agronomnyň ajtkanynsa iştediler.

Taskaduzb. Bu sösterden ötkön: öjgö ermek turgyžgarajt, ajdat, wicit, sat, kьsьrt.

Edilmeniň turguza öji.

122 zadaca. Bu ermekterdi wicip alygar. Tazyl edilmeniň kalgancь wukwazyň bir ciju-le temdekteger, kozyltazyň wařtapkь wukwazyň, eki ciju-le temdekteger.

Tazyl kandьj yп, tawьřka toktop çat, kozyltazь kandьj yп, tawьřtaң wařtalьp çat?

Kicemel kolhoztyň ne-le nemezini sewerlerp çat. Kicemelge көрө өskө dö ulus andьj kьlnьp çat. Bis nekөр Gorelovть kozhoztyň pьdsedaline turgьstьwьs. Bis nekөр Gorelovть çakřь pьdsedatel der көrip çadьwьs. Çaңmьr çakřь urьp çat.

Tazyl edilmeniň kalgancь wukwazь ynge toktoğon wolzo, turguza, öjdiň kozyltazь p çat wol-r, tawьřka toktoğon wolzo, turguza öjdiň kozyltazь bьp çat, ip çat, wolьp çat.

123 zadaca. Bu төmөн çetre wicilbegen sösty ermekterdi çetre wicip көcirip alygar.

Kolhoz uktu mal tudьp çat. Kolhoz malьn wölikty kyd—p çat. Odorlu çerge malьn otod—p çat. Kolhoztyň brigadalar wařta—r ulustarь mal azraarga yuren—p çat. Olor ol kerek—e yurenele maldь ucurlu azra-r. Kolhozto kuragan-ьň kazaganь wařka.

Өmөlik maldь kьřkьda өlөndө tud—p çat. Ařty mařina la sog-p çat.

Өmөlik kerek wydreeci brigadalaryň izin көр—pturar. Iřti yregen brigadaga cьkkan cьgьmьdь төled—p turar. Kolhoztyň өlөni çajga çetre çediz—p çat.

124 zadaca. Bu төмөн айткан сөстөрдөн тургъза өјгө ермектер çазар вiсiр алығар. Тазылы т деген тавышка токтогоньнан тургъза өјгө ермек тургъзығар.

Ермек тургъзар сөстери бу: çоктош, сөстөш, козондош, төзөш, çыр, вөл.

Edilmeniñ keleten өji.

125 zadaca. Bu ермектерди вiсiр алығар. Edilmeniñ тазылыны калгансы вуквазын, çаңыс сiйу ле тартығар. Козылтазыны ващаркы вуквазын, еки сiйу ле тартығар.

Тазы edilme канды унге токтоп çат? Козылтазы канды уннен ващалыр çат?

Өмоликтин малы көптөөр. Çащ өскырим çаңы сyримнин çазалыны усына согара выдирip çазаар. Erten çуанда бригадалардын izin toolor. Өмөлик улузь өдыш аксапы азындра төлөөр. Кулакка вутре. ОI seni mekeleer. ОI seni sakьыг. Kim вiсикти cek aru вiсiir.

Edilmeniñ тазылы унде токтоп турган волгозын, keleten өjдин козылтазы анды ок уннен ващалар.
Анды волгондо: өөр, аар, оор, еер, ьыг, iir.

126 zadaca. Bu çetre билбеген сөстөрдi вiсигер. Bajlar kizini mekele—г. Bistiñ ulus erтен аju аңда—г. Baldar kolhoz воьр оjно—г. Erтен ulus машина—ла койдын tygin кькь—г. Kuragan uulak toolo—г.

Mergenciler мөрөjlөzip ащ kezer. Olor iшке erте сы—ар. Kelgen iшmekciler etken iшти көр—г. Kezigi машина-ла ащ sor. Erтен çакшь кyп volor.

127 zadaca. Bu сөстөрдөн keleten өjгө ермек тургъзығар аajла, neke, вөктө, көктө, токто, тарка.

Edilmelerdin uur козылталары.

128 zadaca. Bu ермектерди вiсiр алығар. Zapjatojдын алдындагы турган edilmelerdin тазылыны калгансы вуквазын бир сiйу ле темдектегер, козылталарын еки сiйу ле темдектегер.

Канды edilmelerdin кижинде запjataja салган? Kijine запjataj салган edilmeler канды өjдин edilmeleri воьр çат?

Çoktular-ла ortondor oncoзь өмөлик—e kirze, çаңы çу-

rim tyrgen vuder. Kolhoz maşına alza, voյննя mal aзын тьндар.

Çorьксь андар varгазын, ol neni kozo alar. Tyzimet bicikke yurengезin, men vaza yurenerim.

Komiss meniң izimdi көргөзin, meniң көр tutaktарьм-дь tavar. Çаңмыр toktogozын bis, turguza-la өлөң savarga сьгагьвьс.

Bu gazын, goзын, gezin, gөzін, za, ze, zө, zo degen kozьltalu keleten өjdiң edilmelerdiң kijnine zapjatoj turguzatan.

129 sadaca. Bu ermekterdi көcиrип, bicип альгар. Ötkyrgen vuk- valарьн, zapjatojlorьн bicип, turgьзьр сальгар.

Кож valазь сьdaza komьргaj vazын сьj сajна—г. Кол- хозьвьс сьdaza коçоьм, vaj çogolor. Mal valазь сьdaza valтьrgan vazын сьj сajн—ар. Batrak çoktu virikse vaj ко- çоьм çьгьлар. Kas valазь çaandaza talьrap ucar kuş volor. Sovhoz kolhoz çaandaza koot çьrgal çyrim keler.

130 zadaca. Sler voյьgar -1 molçulu edilmee, molçulu ermek edip, bicип альгар.

131 zadaca Bu төмөн ajtkan ermekteidiң çetre bicilbegenin çetre bicип, zapjatoj turgьспagan çerine zapjatoj turguzьр, tetradьrga көcиrип альгар.

Işti өмөлөzip ištegez—n iş syreen çьlьr varar. Kizi таңнап ište—г volgoz—n mal—азьн тьндьр volbos. Та- ньнаң çatkandarga maşına, ukту ajьr, vuka, kuca aldьrар- ga kyсi сьdaşь—s. Таңнаң çatkan maşına algaz—n salган азь as ucun maşınazь tegin turar. Maşına tegin turvaj voյь- na astam çetirzin dep tuura uluska кьра keskez—n ol көр çal аль kizini çip kulak volo verer.

132 zadaca. Bu ermekterdi bicип альгар. Zapjatojдьң алдьнда турган edilmeniң тазьльн, çаңьс cijy le temdekteger, kozьltalarьн deze, eki cijy le temdekteger.

Kandy edilmelerdiñ kijninde zapjatoj turgyskan? Ol kazь өj-
diñ edilmeleri?

Bistiñ kolhozьbьs тыңььда,
Қараңуј ңyrimibis ңogoldь.
Kolhoz, sovhoz ңaanarda,
Қоңојьт vajlar ңьььдь.
Он ңьььга iş byderde,
Қoot ңьььgal, ңyrim keldi.

Bis aştь kol lo sogorьbьsta, een ңerge kycivisti ңьььar-
dьbьs.

Komiss pravlenijenin izin көrөrdө, көр tutaktarьn-da
izinin, ңakşьzn da tapть.

**Bu da, de, do, dө, degen kozьltalu өtkөн өj-
diñ edilmelerinin kijninde zapjatoj vicijten.**

133 zadaca. Bu төмөн vicigen ermekterdin ңetre vicibegen
sөsterin, ңetre vicip, tetrakagarga көcirip aььar. Zapjatoj salvagan
ңerine, zapjatoj salьar.

Қар ңaar turarda kolhoz ne-le malьn ңuup cedenge
suktь.

Қас ңuuktap kelerde—kolhoz ne-le nemezini belendep
aş salarьna ne le keregin belendep turdь. Ojrot ңerine
avtomobil ңьььarda—arь veri ңorьькта—гь ңььььг volo verdi.

Kaan vaşkaruzь turarda—Ojrot ulustar ььььcak la koş
tart—r volgon.

Kaan vaşkaruzь volordo—altaj ulustьd vajlarь la vi-
cikke yurenen.

Emdi sovet vaşkaru kelerde—onco koştь avtomobil le
tartar voldь.

Altaj ulus vicik—e yurenip algazьn voьььnd kolhoz
mal—azьn тыңььdar.

Mal—azьn тыңььдьр algaz—n—voьььnd ңyrim ңadьzn
өrө көdirer.

On ʻincinci glavazь.

Өs sözi.

134 zadaca. Bu ermekterdi көcirip аьгар. Ol ermekterdin ор-тозьнда куусьнды аждьр турган кизини, ол емезе вичир турган кизини ермек, сөстөриниң ваька өскө кизиниң сөзи ва—ва?

Өскө кизиниң сөзиниң алдына, кижине, кандь темдектер тургьс-кан?

Адуин воььның иуььна: „Sen vicikke kiceenip uyren“, деп айтть. Ҷуунда ваь кулактар: „Kolhozko kirbeger, kolhozto oncolorь Ҷalkular“, деп айттьлар.

Сугулук өвөгөн: „Sler mekelep Ҷадьгар. Ҷalkularga, vaza ваь-кулактарга да kolhozto Ҷер Ҷок“, dedi.

Кизи кандь бир кизиниң сөзин аждьр, ол емезе куусьндап турган волзо, ол ermekterdi, сөстөрдө өс сөзи деп аждагьвььс.

Өс сөзин ермегиниң алдына еки тоцко, кавьска вичийтен, токтогоньна деже зарьятөй lo кавьска вичийтен.

Ермектин ичине тоолоп аждагь.

135 zadaca. Bu еки ермекти вичир аьгар. АҶьктар көригер, ваьтаркь ермекте нени тоолоп аждьр Ҷат? Екинци ермекте нени тоолоп аждьр Ҷат? Тоолоп аждагьның алдында кандь темдек турьр Ҷат?

Kolhozko еп le керекты төс кадралар тындыь ваь вольр Ҷат, ватрактар, Ҷоктular, ортондор.

Kolhoz тындыь маьиналар садьр алдь: өлөн саваь, аь кезер, аь согор маьиналар.

136 zadaca. Bu Ҷетре вилбеген Ҷерлы ermekterdi Ҷетре вичир, көcirip аьгар зарьятөйь да тургьзььгар. Bistin Кадьнда тындыь ваььктар ваь: вел, тууль, corton, kortь, сагаган, ала вуга.

Sovet ваькару вистин Оьротторго тындыь цаьшь неме-лер едир верди—алдынаң Ҷадарга овласт—емегендерге ун—көп ькoldor—Ҷаььм сурим.

Кооперативка мьндьй çапъ товар келди—cekpen—petiskej, сьјtsa, ak вөс, көк вөс. Bistin soviet çeribiste çurt kory-г мьндьй nemeler var—ok—tarъ веş adar—yj мытк-тар—aeroplандар—tankalar—koron eder çyzin çуур zavod-тор—vaza өskө дө çyzin çуур көр nemeler var.

137. zadaca. Bu ajtkan ermektin icindegi çetre bicilbegen temdekterin çetre bicip көcirip альгар.

Doktor—Çугуş orudъ vajt-le segertkiş kizee çуғьzarga syreen volъp çat. Onъ ucun vajt segertkişti çok ederge мылсаа kir dep ajttъ. Nөkөр Lenin—yyrener, yyrener, yyrener kerek—dep ajt-ъ. Tokna—Sler işti mөrөjlөzip işteger—dep ajttъ. Akazъ karъndazьna—Sen meni мында sakъp al—dep ajt-ъ. „Sen bu bicikti kьcьg-dep yyredyci“ ajt-ъ.

Tuura kizinin ermegin мынајda da bicir. Men mergenc vologьm dep nөkөrim ajttъ. İş ederi syreen maktuulu kyndуy lu çakşь mergen neme dep nөkөр Stalin ajttъ.

Zurnaldьn, gazetтин adьn мынајda bicijten: „кьзыl Ojrot“ „Leninньн çolъ“

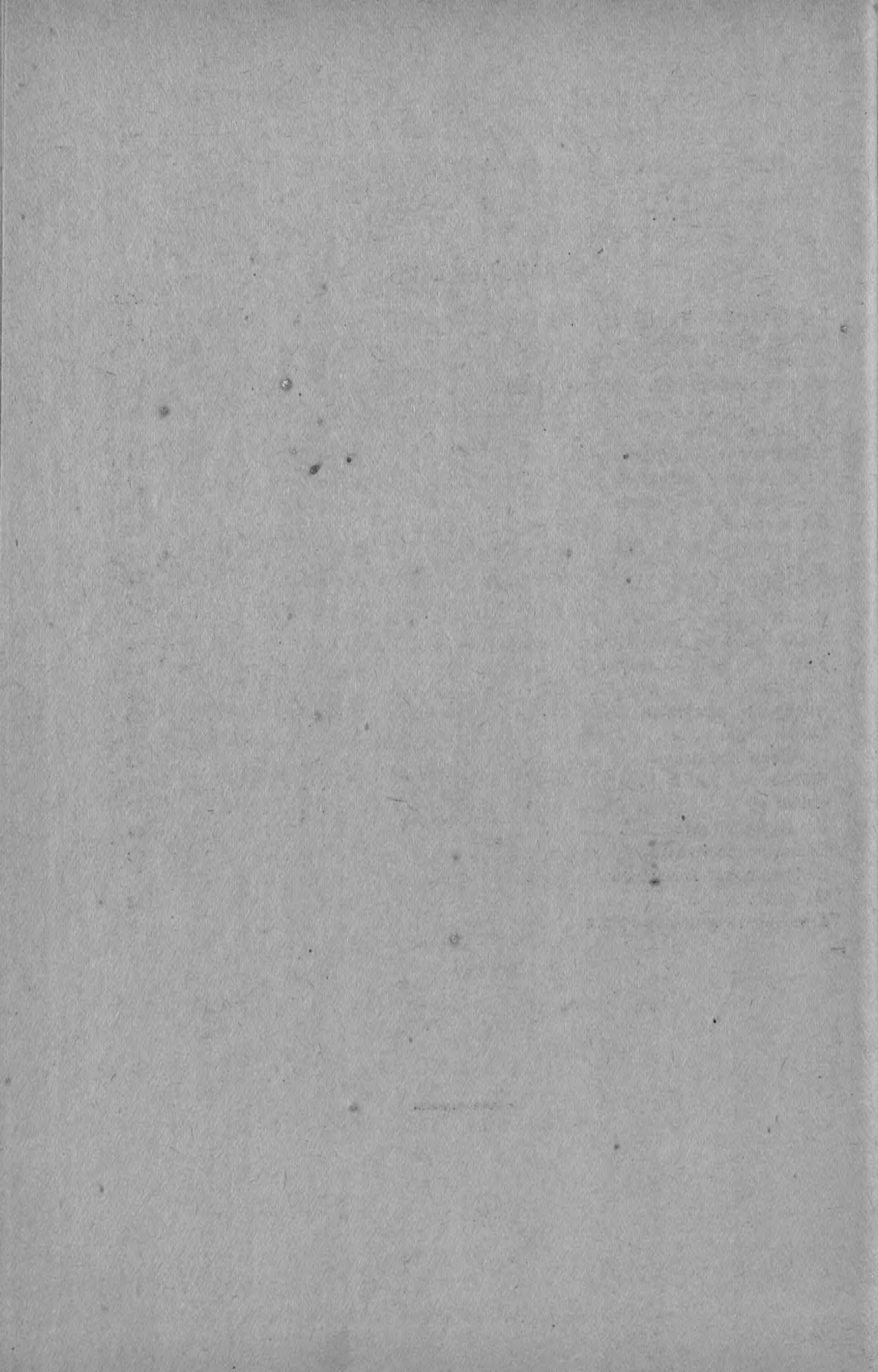
Aduun: „Кьзыl-Ojrot“, dep gazet aldьrdь, vaza: „Lenin ньн çolъ“ dep zurnal aldьrdь.

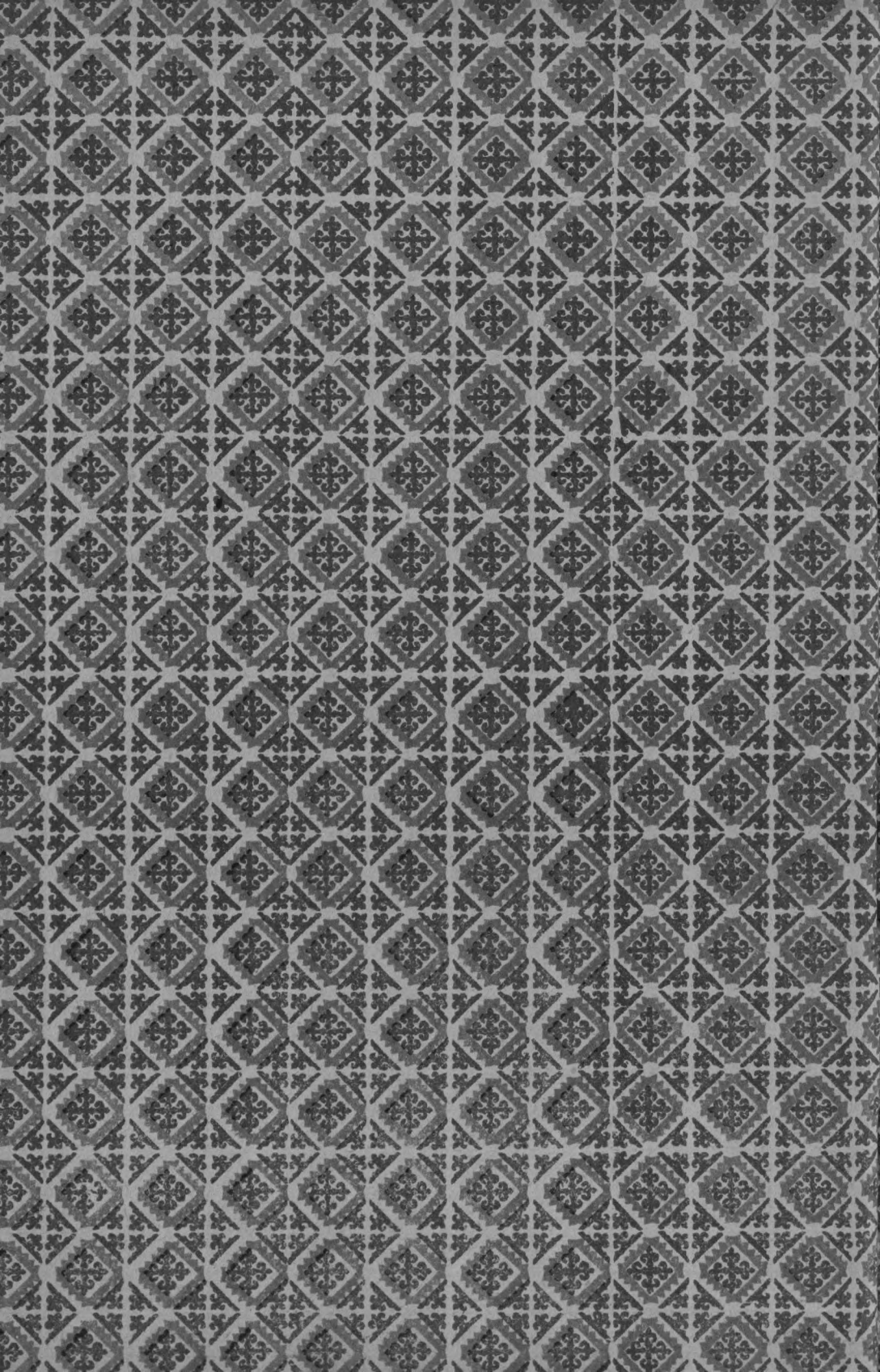
138. zadaca. Baza bir kanca gazetтин. Zurnaldьn adьn bicip альгар.

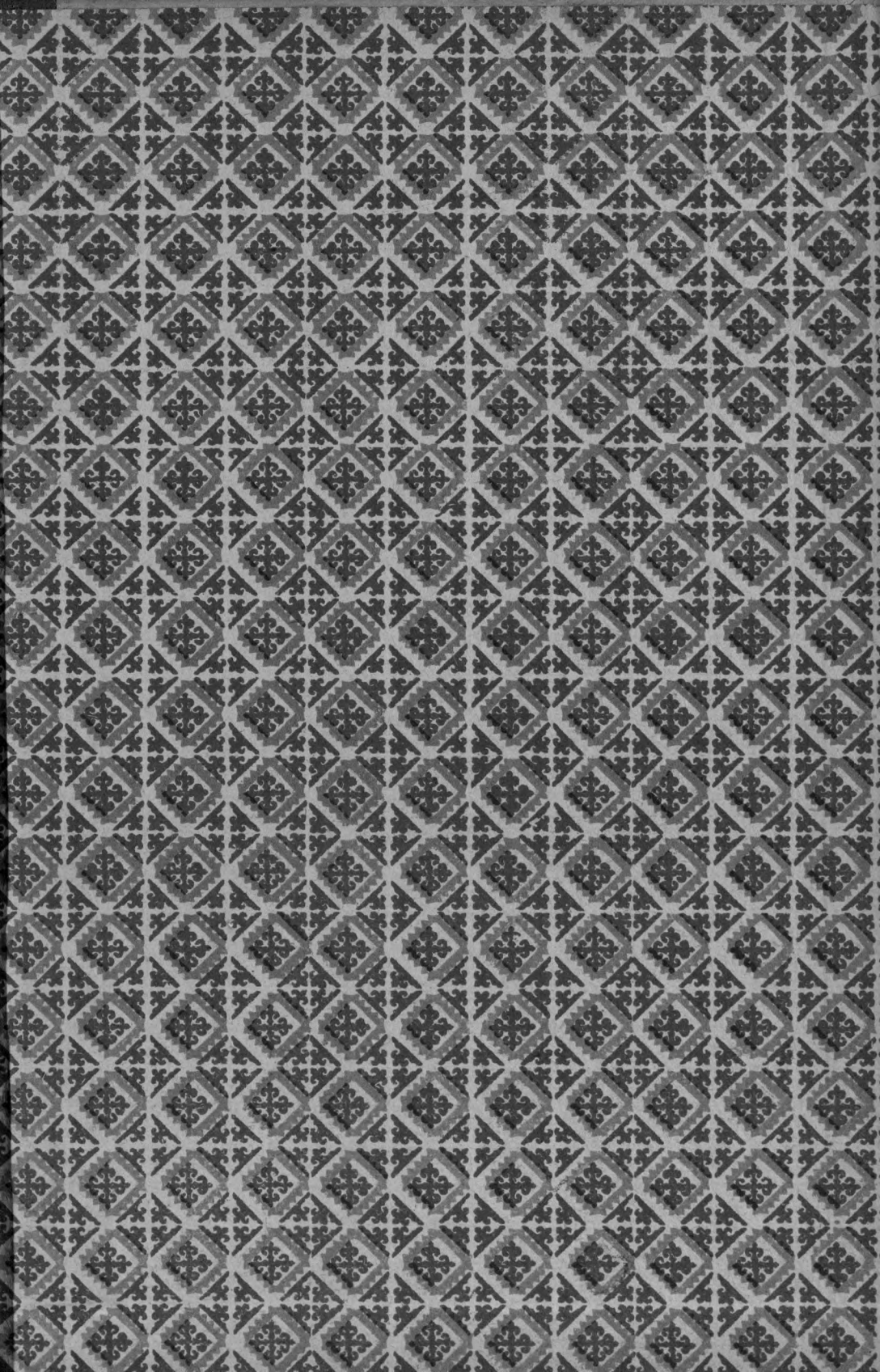
Инд. № 1157

BAZALBKТАРЪ.

	Stran.
Қаһада сьп вилли	3
Сестинь узили ле кочирети	5
Ермек	6
Өс атту сестерди қаһан вуква ла виллири	10
Адрес	13
Қыскартқан сестер	14
Баһтаасьзь ла айдьлгань	15
Қартаась сесту ермектер	17
Қедлқпес ле қеткил ермек	19
Сурак ермек	20
Қыј ермек	23
Алфавит	25
Ундер ле тавьстар	27
Ундердинь езизи	—
Сестинь тазьь ла козьлталарь	29
Унгирлер ле тунгак тавьстар	32
Адалгыстар	34
Адалгыстын уцурланарь	35
Қартык сестер	40
Қузуннинь козьлталарь	42
Едилме	45
Өткен өј	47
Едилменин тургьза өји	49
Едилменин келетен өји	50
Едилменин уур козьлталарь	—
Өс сөзи	53
Ермектин ичине тоолоп ајдарь	—

Алт.
3-370

28176

28176

1-383102

7. 34. $\frac{2.}{29.}$

зала	7
шкаф	35
полка	3 № 186

7. ~~34.~~ $\frac{3.}{186.}$

